

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Jana Grosmanová

Vztahové zázemí dětí v zařízení
pro výkon pěstounské péče typu
SOS dětské vesničky

Relationship Background of Children
of Institutional Care such as
SOS - Children's Villages

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Jana Grosmanová**

Vedoucí práce: **PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D**

Konzultanti práce: **Doc. PhDr. Oldřich Matoušek ,**
Doc. Ing. Dalibor Holda, CSc.

Oponent práce: **Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.**

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

GROSMANOVÁ, Jana. *Vztahové zázemí dítěte v zařízení pro výkon pěstounské péče typu SOS dětské vesničky* Praha: Universita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce, 2009. 77 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D

Resumé

Diplomová práce „Vztahové zázemí dětí v zařízení pro výkon pěstounské péče typu SOS dětské vesničky“ pojednává o současné situaci českých SOS dětských vesniček zařízeních pro výkon pěstounské péče. Jak se žije dětem v zařízeních pro výkon pěstounské péče SOS dětských vesničkách? Dříve, než jsem začala hledat odpovědi na tuto otázku, definovala jsem šíři pojmu „vztahové zázemí dítěte“ v kontextu moderní doby. Dále jsem připomenula bohatou minulost SOS dětských vesniček. Současnosti českých SOS vesniček jsou věnované další tři kapitoly, které podrobně mapují současný stav organizace v souvislosti s platnou legislativou ČR. Empirická část, „on the road“ výzkum měl za úkol přiblížit podmínky, ve kterých děti ve vesničkách žijí. Kvalitativní šetření mezi vytipovanými zaměstnanci Sdružení SOS dětských vesniček umožnilo vykreslit kaleidoskop nejrůznějších situací, kdy pověření pracovníci vstupují do náhradní SOS rodiny. Závěrečné konstatování vyznívá tristně, SOS vesničky, zařízení pro výkon pěstounské péče, jsou zajímavá avšak archaická organizace, která bude v České Republice jen s obtížemi hledat smysluplné uplatnění.

Klíčová slova

SOS dětské vesničky, práva dítěte, potřeba dítěte, kvalita péče, prostředí, pěstounka – SOS matka, vztah, zákon o sociálně-právní ochraně dítěte, výkon sociálně právní ochrany, identita dítěte.

Summary

Diploma thesis „Relationship background of a child of institutional care such as SOS - Children's Villages“ describes the current situation of the Czech SOS children's villages, foster care institutions. How are children living in the SOS children's villages? Before I started to look for answers to this question, I had defined the range of concept „the relationship child support“ in the context of the modern age. I also noted impressive history SOS children's villages. Current situation the Czech SOS villages is analysed in the next three chapters, focused on Czech legislation. Empirical part, "on the road" research aims to approximate the conditions in which children in villages live. The qualitative survey of selected staff brings a colorful portray of situations, when responsible staff interferes with SOS families. The final statement goes bad, SOS villages, foster care institutions, are interesting but archaic organization, with problematic justification in the Czech Republic.

Keywords

SOS children's villages, child's rights, child's needs, quality of care, the environment, foster-mother - SOS mother, relationship, social and legal protection of the child, the exercise of social and legal protection, the identity of the child.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 22.dubna 2009

Jana Grosmanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému manželovi Danovi Grosmanovi, který mi byl trpělivou a účinnou oporou.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. VYMEZENÍ PROBLEMATIKY VZTAHOVÉHO ZÁZEMÍ DÍTĚTE V RELACI K NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI S VÝHRADNÍM ZAMĚŘENÍM NA SOS DĚTSKÉ VESNIČKY.....	3
1.1. Dítě, jeho práva a potřeby.....	3
1.2. Pečující osoby.....	7
1.3. Vlivy prostředí.....	10
2. KRÁTCE OD HISTORIE VZNIKU SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK PO SOUČASNOST.....	12
2.1. Původní myšlenka.....	12
2.2. Historie ve světě.....	13
2.3. Historie v Československu.....	15
2.4. Současnost v ČR.....	18
3. LEGISLATIVNÍ RÁMEC ČINNOSTI SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	20
3.1. Vymezení činnosti na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.....	20
3.1.1. Rozsah pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí.....	22
3.1.2. Zobecnění rozsahu činnosti Sdružení.....	23
3.1.3. Rozbor vlastního výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve Sdružení.....	24
4. DALŠÍ NÁRODNÍ A NADNÁRODNÍ DOKUMENTY UPRAVUJÍCÍ ČINNOST SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	30
4.1. Komentář.....	32
5. ORGANIZAČNÍ STRUKTURA SDRUŽENÍ SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	34
6. VÝZKUM SOCIÁLNÍHO KLIMATU V SOS VESNIČKÁCH Z POHLEDU VYTIPOVANÝCH ZAMĚSTNANCŮ SDRUŽENÍ.....	36
6.1. Cíl výzkumu.....	38
6.2. Objekt výzkumu.....	40
6.3. Metodika výzkumu.....	41
6.4. Schéma rozhovorů.....	42
6.5. Výsledky výzkumu.....	43
6.5.1. Vybrané ukazatele z úvodu dotazování.....	43
6.5.2. Definice vlastní role v systému vesniček z pohledu odborných pracovníků.....	44
6.5.3. Způsoby práce s dítětem popsané z pozic odborných pracovníků.....	54
6.5.4. Odborní pracovníci a jejich spolupráce s pěstounkami.....	62
6.5.5. Práce s biologickou rodinou dítěte.....	65
6.5.6. Prostředí SOS vesniček.....	69
6.6. Závěrečný komentář k výzkumu.....	73
ZÁVĚR.....	75
Použitá literatura.....	78
Seznam příloh.....	83

„Základní cíl je jednoznačný - poskytnout dětem, které se ocitly mimo vlastní rodinu a nemají možnost být umístěny v adoptivní či individuální pěstounské péči, možnost vyrůstat v rodinném prostředí. Děti připravujeme společně s matkami pěstounkami cíleně na samostatný život.“
(web: Sdružení SOS-DV, 2008)

ÚVOD

V letošním roce uplyne 60 let od vzniku SOS vesniček, nápadu rakouského humanisty Hermana Gmeina, který chtěl v poválečné době poskytnout materiální zázemí pro vytvoření láskyplného vztahu opuštěných dětí a silných nesobeckých ušlechtilých prostých žen. Vytvořil komunity zvané SOS dětské vesničky. Je to rovných čtyřicet let, co čeští odborníci za mohutné podpory a spolupráce široké veřejnosti realizovali jeho ideu v tehdejším totalitním Československu. Mezinárodní humanitární organizace se rozšířila a rozvětvila po celém světě. V Čechách jsou v současné době tři SOS dětské vesničky (dále SOS-DV; vesničky; Sdružení), ve kterých žije několik desítek dětí a pěstounek. Jak se jim zde žije? Jaké je vztahové zázemí dětí v tomto specifickém způsobu realizace skupinové pěstounské péče?

Cílem této diplomové práce je zobrazit současný stav výkonu pěstounské péče ve vesničkách a jejich nelehkou pozici v kvazisystému institucionální náhradní rodinné péče. Informace, které lze získat z veřejně dostupných zdrojů Sdružení, prostřednictvím webových stránek Sdružení a časopisů Vesnička, jsou často neúplné, proto využívám rovněž interní materiály Sdružení. Výsledkem je pohled na organizační pozadí fungování SOS vesniček ČR doplněný o legislativní rámec. Realizace pěstounské péče v zařízeních SOS vesniček je určována z jedné strany legislativou náhradní rodinné péče v ČR a z druhé požadavky nadnárodní zastřešující organizace SOS - Kinderdorf International.

Tyto dva limity představují jakýsi koridor pro vytváření podmínek péče o potřebné děti.

Druhou částí diplomové práce je výzkum, který odráží názory odpovědných odborných pracovníků Sdružení na sociální klima ve vesničkách. V době od listopadu 2008 do února 2009 dostalo devatenáct zaměstnanců Sdružení prostor k vyjádření svých názorů na svou práci ve Sdružení prostřednictvím interview. SOS vesničky jsou veřejnosti známé spíše jako neurčitý pojem z dob minulých, prostřednictvím jejich velkého propagátora Zdeňka Matějčka. Věřím, že názory zaměstnanců pomohou rozkrýt současnou situaci v SOS vesničkách.

Česká společnost zatím není nakloněna poskytování náhradní rodinné péče potřebným dětem. Fakt, že o 21-22 000 dětí je pečováno v ústavním prostředí (MPSV 2009), je veřejností vnímán přinejmenším vlně. Jako danost, která se nikoho osobně nedotýká. Veřejná diskuse v ČR probíhá prostřednictvím případových konferencí a seminářů, kde se odborníci setkávají v diskusích, jak společně působit na deinstitucionalizaci péče. V České republice je většina dětí, kterým selhala rodina, umisťována do ústavních zařízení často bez možnosti udržet pohromadě sourozenecké skupiny. V některých ústavech jsou děti stále ještě umisťovány ve věkově homogenních skupinách, přičemž hlavním rozdělovacím kritériem je skutečnost, kde je aktuálně místo. Oproti tomu v dětských domovech vznikají tzv. „rodinné skupiny“, kde se pracovníci snaží napodobit rodinné prostředí. Další možností jsou individuální pěstounské páry, které ale bohužel nemají vždy podmínky na přijetí většího počtu dětí najednou. Každoročně se také najde několik žen, které se rozhodly přispět ke změně osobním podílem a chtějí vytvořit s dětmi novou velkou rodinu.

1. Vymezení problematiky vztahového zázemí dítěte v relaci k náhradní rodinné péči s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky

1.1. Dítě, jeho práva a potřeby

Základní vymezení terminologie k problematice vztahového zázemí dítěte se v zásadě vztahuje k legislativnímu vymezení práv dítěte a podmínek péče.

Bází je **právo dítěte**. Dítětem se zde i dále v textu rozumí osoba do dovršení osmnáctého roku, ve specifických případech i mladý dospělý člověk v obtížné, vlastními silami neřešitelné životní situaci, která mu zakládá nárok na péči. Právo na zajišťování potřeb dítěte je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989. Zavazuje stát a odpovědné osoby jednat v souladu s **nejlepším zájmem dítěte**. Znamená to jednat pokud možno z hlediska dítěte, „jeho očima“. V České republice je Úmluva o právech dítěte součástí právního řádu od r.1993, kdy do něj byla převedena z legislativy České a Slovenské federativní republiky. Její plnění sleduje Výbor pro práva dítěte složený z 10 expertů (volených na 4 roky), spolupracujících s mezinárodními organizacemi (zejména UNICEF, WHO, ILO). Je realizována především prostřednictvím zákona o rodině (z.č.94/1963 Sb.) a zákona o sociálně právní ochraně dětí (z.č. 359/1999). Práva dítěte přesahují do celé řady jiných zákonů ČR a právě pro onu legislativní a systémovou roztržičnost je realizace práv dítěte často terčem kritiky. Nezbytným kritériem řešení problémů dětí, které se ocitly bez rodiny je obligatorní zavedení standardizovaných požadavků na péči.

Máme-li na mysli nejlepší zájem dítěte, tedy snahu

o zajištění optimálního rozvoje, neměli bychom ho ztotožňovat pouze s péčí a rozhodnutími odpovědných osob, ale především mít na paměti hledisko potřeb dítěte. **Potřeba dítěte** je opět velmi divergentní pojem, který můžeme vztáhnout k expertní biopsychosociální analýze. Nebo se prostě můžeme zeptat: „Co vlastně děti nejvíce potřebují?“ Člověk jakožto „homo socialis“ potřebuje především svou blízkou osobu, své lidi, řečeno slovy Zdeňka Matějčka. Bez nich dítě své potřeby nemůže realizovat. Osobou, k níž se dítě cítí připoutáno nejvíce, je zpravidla matka. **Teorie vazby**/přimknutí (attachement), připoutání (bonding) na blízkou osobu (bouldering), vypracovaná Bowlbym a Anistonovou, prokázala nezbytnost jedné stabilní osoby v péči o dítě jako biologicky determinovanou podmínku nutnou pro zdravý vývoj dítěte. Stabilita emocionální vazby na blízkého člověka určuje sebepojetí dítěte i vztahy k ostatním. Naopak nejistota, nestabilita či neexistence vazby na blízko osobu vede k **deprivaci** (Langmeier, Matějček in Matějček, Kovařík, Bubleová, 1997). **Vztahy jako potřeby** (Greenberg, Maarvin in Matoušek, 2008) jsou vzájemné interakce systému vztahů „svých lidí“ a dítěte, které jsou významně představovány rodinou a v pozdějším věku i širším sociálním okolím. Dítě v prvních etapách života realizuje svůj život prostřednictvím klíčové osoby. Již po několika měsících je pro něj stále více důležitý systém vztahů vytvořených jeho rodinou, později širším společenstvím – širší rodinou, přáteli, školním prostředím atd.

Potřeby dítěte, které podložila svými výzkumy Pražská škola vývojové psychologie a psychické deprivace, bývají v současnosti účelově bagatelizovány jako zastaralý koncept. Tento názor zazněl např. při obhajobě znovuoobnovení jeslí v publikaci „Klíč k jeslím“ H. B. Stiftunga (Praha: Gender Studies, 2007). Na rozdíl od

zmíněného autora se domnívám, že v kolektivních výchovných zařízeních není možné zajistit podmínky pro zdárný psychický vývoj dítěte. Jiří Kovařík, přední český odborník na rodinnou péči je kritikem devalvace níže popsaných pěti podmínek nezbytných pro zdárný vývoj dítěte. Tvrdí, že potřeba není jen kognitivně motivačním zjednodušením psychologické problematiky, ale zároveň pojmem vztahovým, relačním. Základními psychickými potřebami podle Langmeiera, Matějčka a kol. jsou:

- „1. Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organizmus k aktivitě.“*
- 2. Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušenosti, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojovat si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj.*
- 3. Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích.*
- 4. Potřeba pozitivní identity, vlastního „já“, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojujivého zařazení ve společnosti.*
- 5. Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojujivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství.“*

(Z. Matějček, 2002)

Širší vymezení „Zabezpečení a podpory všeobecného blaha dítěte“ nabízí Petra Vrtbovská (2005), jejíž model rovnostranného trojúhelníku zahrnuje nejen vývojové potřeby dítěte, ale i aspekty rodičovských kompetencí a vlivů prostředí, v němž dítě žije. Všechny oblasti se vzájemně prolínají a dávají možnost k průběžnému přesnému vyhodnocování situace dítěte:

Tab. č.1: Principy při vyhodnocování podle Vrtbovské (2005)

<u>Vývojové potřeby dítěte; sociální, emocionální, fyzický stav dítěte</u>	<u>Kapacita rodičů pečovat o dítě</u>	<u>Širší rodina a prostředí</u>
Zdraví Výchova/ Vzdělání Emoční vývoj a vývoj chování Identita Rodinné a sociální vztahy Sociální prezentace Schopnost péče o sebe	Základní péče Zajištění bezpečnosti Stimulace Vedení a omezení Stabilita	Rodinná historie a celkové fungování rodiny Širší rodina Bydlení Zaměstnanost Příjem Sociální integrace rodiny Využití zdrojů společnosti

Evropské organizace zabývající se péčí o děti mimo domov se spojily ve společném projektu **Quality4Children**. Ve spolupráci FICE (Fédération Internationale des Communautés Educatives), IFCO (International Foster Organization) a SOS-KDI (SOS dětských vesniček) vznikla koncepce „Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě“. Principem je analýza životních příběhů lidí, kteří vyrůstali v různých systémech péče mimo původní rodinné prostředí. Byla získána studiem příkladů z praxe 32 evropských zemí. Praktická východiska k vypracování postupů péče o děti mimo domov jsou determinována účastí někdejších dětí na vytvoření kritérií a kontrolních mechanismů péče. Výsledkem je 18 standardizovaných postupů rozdělených do tří oblastí:

1.Proces rozhodování a přijímání, 2.Proces péče, 3.Proces opouštění péče. Vedle stanovení povinností a pokynů k jejich dodržování se jednotlivé standardy věnují varovným signálům svědčícím o nedodržování pravidel péče. Referenčním rámcem je důsledná realizace práv dítěte dle Úmluvy o právech dítěte z r. 1989. (Quality4Children Standardy, 2008)

1.2. Pečující osoby

Péče o dítě v náhradním prostředí klade nároky na pečující, kteří mu musí vytvořit **přijatelné vztahové zázemí**. Rodičovství biologické a psychologické nemusí jít vždy ruku v ruce. Dítě samo přijímá za rodiče toho, kdo o něj pečuje. Přijímat lásku a oporu však může jen od toho, kdo mu ji poskytuje. Respekt k životnímu příběhu dítěte je jednou z podmínek stability vztahu náhradního rodiče a dítěte. Fakt existence původní biologické rodiny a vztah s osobami, jež **uměle vytvoří podmínky k optimálnímu rozvoji dítěte** jsou pro dítě dvě strany jedné mince a ne dvě oddělené entity. Záměrně kladu důraz na slovo *uměle*, neboť se domnívám, že právě možnost plánovaného vytváření podmínek rozvoje dítěte je zavazující pro odpovědné osoby. Rozhodnutí **býti pěstounem** není jen pouhé altruistické stanovisko, klade vysoké nároky nejen na osobnost pěstouna, ale i na jeho dovednosti a kompetence, jež bývají nezářídka nazývány **profesionálními**. Petra Vrtbovská upozorňuje: *„Pěstouni a osvojitelé potřebují poznat svoji roli náhradního rodiče, získat porozumění pro děti, o které pečují a vybavit se dovednostmi a znalostmi, jak svoji roli a péči o dítě zvládnout. Bez toho by se dala situace nepřipraveného a nepoučeného pěstouna v péči o svěřené děti přirovnat k někomu, kdo se rozhodl jezdit autem bez řidičského průkazu, bez znalosti předpisů a značek, bez*

porozumění toho, jak funguje auto..." (Vrtbovská, 2005).

Poznat vlastní motivy k vytvoření domova potřebným dětem je věcí prevence; přípravy na roli náhradního rodiče vyžadují čas a kvalitní odborné zázemí. Zvládnout mnohaletý nelehký závazek vyžaduje i průběžné sebeošetření pěstouna při nepřetržité péči o svěřené dítě/děti. To zahrnuje např. celoživotní sebevzdělávání, možnost sdílení a vědomí, že se má v obtížných situacích kam obrátit pro pomoc. Odpočinek je podmínkou zachování fyzického i duševního zdraví pěstouna.

Již v samých počátcích realizace pěstounské péče v České republice Zdeněk Matějček (1999) upozorňuje na hereditární, vývojové i sociální problémy dětí, jež se ocitly bez rodin. Konstatuje, že jejich vývojová prognóza je přinejmenším problematická. **Rizika**, která provází život dítěte v náhradní rodinné péči, byla zmapována v longitudinální studii Dunovského a Matějčka, jejíž výstupy tým Matějčka, Kovaříka a Bubleové (1997) využil k vypracování studie pozdních následků psychické deprivace a subdeprivace. Srovnávací studie dospělých - někdejších nechtěných dětí, dětí vyrůstajících v individuální pěstounské péči, dětí z SOS vesniček a odchovanců dětských domovů prokázala negativní působení nedostatečného uspokojování potřeb dítěte. Ačkoli jsou bezpochyby ohroženy zejména děti, jež projdou ústavní výchovou, následky nedostatečného uspokojování emocionálních potřeb jsou patrné u všech sledovaných skupin. Matějček (1999) vždy adoruje velkou pěstounskou rodinu a zejména SOS rodinu. Při více dětech se podle něj zvyšuje porozumění pro individuální charakteristiky dětí, snižují se nároky na jejich sociální úspěšnost a zvyšuje se tolerance k jejich nedostatkům. Namísto očekávatelné kritiky nedostatku individuálního přístupu k dítěti přináší obraz specifického, bohatého a pozoruhodně členitého vzorce

podnětů, v němž zdůrazňuje sourozenecké vztahy a kooperující prostředí kolektivní pěstounské péče. Zejména pěstounka je v komentářích o jejím vlivu na děti povýšena až na mystickou dokonalou stabilní bytost. Tato glorifikace, podle mého názoru, může mít dvě stránky, podporující i devalvující. Výraz „dosti dobrý rodič“ (Bettelheim) či „dosti dobrá matka“ (Winnicott) je nutno vztáhnout na „dosti dobrý pěstoun/pěstounka“. Jen tak lze o dítě pečovat v bezpečném, podporujícím a neúzkostném prostředí.

V současných trendech péče o dítě se odráží fakt, že nejlépe dítě prospívá ve své vlastní rodině, se svými vlastními rodiči. Pracovníci OSPOD, pověřeni vyhodnocením případu dítěte v obtížné rodinné situaci, by v návrhu řešení situace a vytvoření individuálního plánu dítěte měli upřednostňovat využití všech možností podpory sociálních služeb tak, aby dítě mohlo vyrůstat ve své rodině. Jak ale optimálně řešit situaci dětí vyrůstajících mimo rodinu? Tato otázka je předmětem diskuse. Odborná veřejnost je rozdělena do dvou skupin:

1. Jedna navrhuje sjednocení systému „podpůrné rodinné péče“ („profesionální pěstounská péče“, „smluvní rodiny“). Náhradní rodinná péče má být dítěti poskytována jen po nezbytně nutnou dobu. Dlouhodobou pěstounskou péči je na místě hledat, je-li dítě tzv. právně volné. (Příklady navrhovaných typů pěstounské péče: krátkodobá, podpůrná, respitní, terapeutická a jiná profesionální pěstounská péče.) Snahu o vytvoření jednotného státem garantovaného systému reprezentuje Koalice Děti patří do rodiny, která sdružuje neziskové organizace vyvíjející snahu o vytvoření alternativ v systému náhradní rodinné péče. (Bubleová, 2006)
2. Myšlenka zavádění nových forem krátkodobé pěstounské péče je kritizována druhou částí odborné veřejnosti,

V jednom se odborníci shodují, kolektivní péče o děti je přežitek. Děti mají být umisťovány v náhradních rodinách v počtu kopírujícím společenskou realitu v běžných rodinách. Různé formy náhradní institucionalizované péče směřují k tendenci zmenšovat skupiny, vytvářet podmínky napodobující rodinné prostředí. Pěstouni dostávají do péče obvykle 1-2 děti, skupiny v dětských domovech by neměly převyšovat počet 6-8 dětí.

1.3. Vlivy prostředí

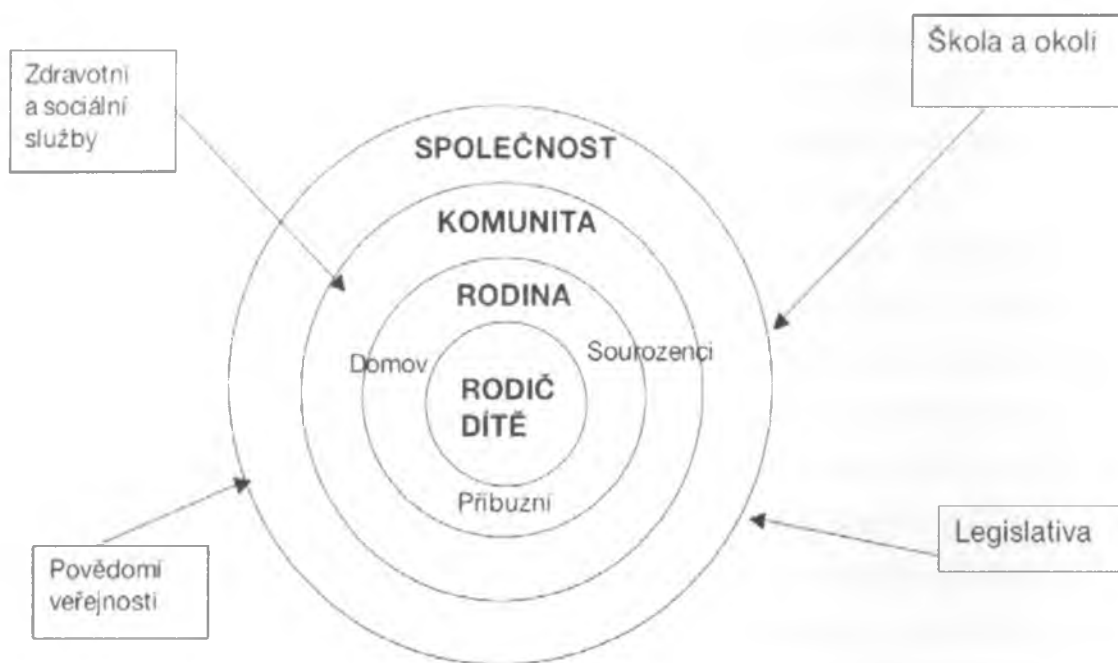
S podmínkami realizace pěstounské péče s výhradním zaměřením na Sdružení SOS-DV se seznámíme v následující části práce. Prostředí, v němž je realizována pěstounská péče a jeho bezprostřední okolí, v němž dítě prožívá své vztahy, je určující pro získávání vzdělání, praktických i sociálních dovedností potřebných k budoucímu samostatnému uplatnění dítěte ve společnosti.

Dítě je v rané době života plně závislé na rozhodování dospělých. Své rodiče, ani ty náhradní, si nevybírá. Přesto lze při spojení jeho přání a tužeb s představami odpovědných osob dodržet zásadu **účasti dítěte na rozhodování**. Aktivní přítomnost dítěte při všech důležitých krocích týkajících se jeho života vyžaduje plnou informovanost dítěte o plánech dospělých tak, aby jim porozumělo a mohlo se k nim vyjádřit. Motto SOS-KDI není

pouhým klišé, ale nezpochybnitelnou realitou: "Svět v budoucnu bude jen takový, jaké jsou děti dnes".

Vlivy prostředí nejlépe vystihuje dnes již tradiční Bronfenbrennerův ekologický model vývoje dítěte (1979, in Matoušek 2007).

Obr.č.1: Ekologický model vývoje dítěte

2. Krátce od historie vzniku SOS dětských vesniček po současnost

Pro vytvoření úplného obrazu Vesniček považují za nutné krátce zmínit původ a historii Sdružení.

2.1. Původní myšlenka

Vesničky jsou charakteristické specifickým pojetím pěstounské péče, kdy pěstounka – matka pod záštitou organizace – vesničky poskytuje rodinné zázemí většímu počtu dětí svěřených jí do péče. Tato myšlenka je originálním nápadem rakouského doktora Hermana Gmeinaera. Po druhé světové válce, dojat osudem osiřelých dětí a vdov, zakoupil v Tyrolském Imstu pozemek pro první SOS vesničku. Z těchto skromných počátků se vyvinulo celosvětové hnutí. Princip je jednoduchý – využít potenciálu osamělých žen (původně vdov) a umožnit jim naplnění mateřského citu v podporujícím bezpečném prostředí a dát osiřelým dětem domov, lásku a bezpečí. Předpokladem fungování systému je silná osobnost matky. Doktor Herman Gmeiner si povšiml, že při dostatečném materiálním zabezpečení jsou určité typy osamocených žen schopny vytvořit dětem stabilní citové prostředí. Pro vytvoření pocitu sounáležitosti a rodinného zázemí byly od počátku pěstounky nazývány „matkami“ a jejich pomocnice „tetami“, což se stalo úzusem a typickým znakem vesniček.

Název SOS si laická veřejnost občas mylně spojuje s voláním o pomoc Save-Our-Souls, zatímco zkratka znamená Sociální Společnost (SOcial Society) (web: Cháb, M., 2008).

V České republice je institut vesniček svébytnou formou ústavní péče, která se od počátku svého vzniku snaží využít prvků institucionální péče a náhradní rodinné péče.

Vesničky jsou zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí definovány jako zařízení pro výkon pěstounské péče. Pěstounskou péči zde vykonává pěstounka, jež je nazývána „matkou“ a „teta“, která je její pomocnicí. Organizace je zodpovědná především za hmotné zabezpečení rodin a odbornou podporu pěstounům. Její mužští zaměstnanci – údržbáři a pedagogové – jsou oficiálně považováni za náhradu chybějícího mužského vzoru v rodině. V určité etapě existence SOS vesniček (v ČR 80. – 90.léta) se organizace pokusila nabídnout stejné služby i manželským pěstounským párům; nyní je tato varianta znovu aktuální. Vesničky jsou vyňaty z povinného systému registrace sociálních služeb dle zákona číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách. Nejsou tudíž povinny vytvářet standardy kvality, řídí se vlastními interními předpisy a nařízeními a internacionálními dokumenty SOS Kinderdorf International. Matky pěstounky nejsou v pracovně právním vztahu k organizaci. Jejich smluvní závazek vůči poskytovateli – organizaci je podstatně širší a vychází z tradice matky pečovatelky, která poskytuje své služby celý den, resp. 24 hodin denně, v podmínkách, jež se v průběhu let mění. I o něm budu referovat v této práci.

2.2. Historie ve světě

První skromný počín, vybudování domku pro matku a 9 dětí v Imstu v roce 1949, byl během deseti let následován. V Evropě vzniklo devět dalších vesniček a jeden domov mládeže (Innsbruck, 1955). V roce 1960 bylo založeno Mezinárodní Sdružení SOS dětských vesniček (SOS Kinderdorf International „KDI“), které zaštiťuje jednotlivé národní spolky. Dvacet let po založení první vesničky existuje 70 SOS-DV v 35 zemích světa. V současné době, za bezmála 60

let, sdružuje organizace 132 národních Sdružení po celém světě, poskytuje 1 897 zařízení a programů. Provozuje 473 SOS dětských vesniček, 226 školek, 383 komunit mládeže, 185 škol, 61 odborných výcvikových center, 499 společenských center, 60 zdravotních center, 10 programů mimořádné pomoci. Samozřejmostí je respektování kulturních, jazykových a náboženských zvyklostí vesniček v jednotlivých zemích. Vedle činnosti vesniček a komunit mládeže (family-based care) je mezinárodní organizace orientována na pomoc rodinám (family strengthening) - sanaci biologických rodin, vzdělávání a odborná školení (education and vocational training) a ochranu dětských práv (advocating children's right). Organizace se zasazuje i o práva žen. Mezinárodní organizace SOS-Kinderdorf International se sídlem v rakouském Innsbrucku zastřešuje jednotlivá národní Sdružení. Je kombinací autonomní odpovědnosti a globální činnosti a nadčasového jednoduchého konceptu, který je klíčový pro spolehlivost a úspěšnost práce vesniček. Zavazuje se k doзору nad dodržováním základních principů práce SOS vesniček, vzdělávacích a organizačních (administrativních) směrnic. Garantuje poskytování podpory národním asociacím na základě SOS vesničkové filozofie. Zajišťuje výměnu informací a znalostí mezi členskými organizacemi. Vedle záštity nad přímými aktivitami ve prospěch znevýhodněných dětí je SOS-KDI poradcem Hospodářské a sociální rady OSN a členem Akční skupiny pro dětská práva při EU. Spolu s organizacemi IFCO (International Foster Care Organisation) a FICE (Fédération Internationale de Communautés Educatives) usiluje o harmonizaci péče o děti mimo domov prostřednictvím zavedení standardů kvality - „Quality 4 Children“. (web: SOS-KDI, 2008)

Je pozoruhodné, jak se rozrostla myšlenka jednoho neobyčejného rakouského lékaře ovlivněného humanistickými

idejemi švýcarského pedagoga J. H. Pestalozziho (Gmeiner, 2000).

2.3. Historie v Československu

Česká republika prošla od dob vzniku SOS-DV osobitým vývojem, jenž lze bez nadsázky charakterizovat jako oscilující křivku. Ideu vesniček se ne vždy podařilo (a daří) udržet v pozitivní rovině, na druhou stranu mají české vesničky za sebou mnoho významných etap.

Když byla v roce 1950 zrušena kvalitní československá sociální síť pěstounské péče, musely všechny děti přejít do státních domovů. Pěstounská péče zůstala zachována pouze v příbuzenské formě. Na sjezdu pediatriů v roce 1961, který se mimo jiné zabýval problematikou dětí vychovávaných v ústavních zařízeních, prof. Zdeněk Matějček poukázal na deprivaci dětí žijících v ústavních zařízeních. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině již zakotvuje možnost pěstounské péče. Doktor Herman Gmeiner byl v roce 1967 pozván Pediatrickou společností ČSSR, aby přednášel o své práci a zkušenostech s výchovou dětí v prostředí SOS vesniček. Myšlenka nadchla odbornou a posléze i laickou veřejnost natolik, že se Československo stalo první zemí v sovětském bloku, která realizovala tento typ náhradní rodinné péče, a to bez finanční podpory státu. V roce 1968 byl založen Klub přátel SOS dětských vesniček (posléze Sdružení přátel SOS dětské vesničky, dnes Sdružení SOS dětských vesniček), konto 777 (spontánní dárci poskytli neuvěřitelných 12 milionů korun) a byly schváleny stanovy Sdružení. Zdeněk Matějček vybudoval tým specialistů - pediatriů, psychologů, psychiatrů. Spolu s architekty, právníky a ostatními nadšenci zdarma a ve svém volném čase

připravili celý projekt. Díky paní Svobodové, manželce tehdejšího prezidenta, získalo Sdružení skromné prostory na atraktivní adrese: Praha - Hrad. Za pouhých šest let existence postavilo Sdružení dvě kompletní vesničky (Doubí v Karlových Varech a Chvalčov u Kroměříže) a třetí vesnička v Brně dokončilo inženýrské sítě. (web: Cháb, M., 2008 et web: Sdružení SOS-DV)

Díky propracovanému systému výběru matek prošlo z několika set uchazeček 22 žen vstupním kurzem. Pro vesničku bylo připraveno 13 matek. V první vesničce bylo z 12 matek 9 věřících. V tehdejší režimu nesměly vodit své děti do kostela; mít Bibli, byť v soukromém pokoji, bylo riskantní. Ačkoli byly zejména katolické ženy sledovány, aby se nestaly „prodlouženou rukou církve“, jejich osobní víra a statečnost, morální hodnoty a láska, smysl pro pravdu, odpuštění, štědrost a pokoru jim pomohly překonat náročné životní situace. (web: Cháb, M., 2008 et web: Sdružení SOS-DV)

Tehdejší úřady se nezajímaly o opuštěné děti, ale o konto 777. Díky soustavnému nárůstu peněžitých darů muselo Sdružení opakovaně vyvracet podezření z financování ze zahraničí. Již od roku 1972 je ústředí Sdružení přestěhováno z Hradu do Nuslí, písemnosti ze zlikvidovaného pracoviště byly předány do skladu Ministerstva práce a sociálních věcí. Roku 1974 byla činnost Sdružení přerušena. Podařilo se alespoň, aby vesničky přešly k příslušným ONV. V 1975 roce Sdružení ukončilo činnost, veškerý majetek byl odevzdán státu. (web: Cháb, M., 2008 et web: Sdružení SOS-DV)

Roky mezi 1975 a 1989 musely maminky přečkat za zhoršených podmínek bez podpory Sdružení. Nejvíce pociťovaly nedostatek vzdělávání, děti měly obvykle individuální specifické potřeby vyžadující odborný přístup.

Vedoucí vesničky byl kádrovou posilou okresu. Do uprázdněných domků dosazoval úřad manželské pěstounské páry. Původní kruh maminek však všechny újmy snášel, děti vyrostly, dospěly, vyučily se řemeslu a založily rodiny. (web: Cháb, M., 2008)

Po listopadu 1989, již 1. prosince, byla bývalým představenstvem pod vedením Jiřího Dunovského a Zdeňka Matějčka zahájena obnova Sdružení, které postupně převzalo zpět vesničku v Doubí u Karlových Varů (1991) a Chvalčov (1992). Roku 1993 bylo Sdružení přijato za řádného člena mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International (KDI). Původní koncepce zůstala zachována: matka pěstounka a skupina dětí žijí v domečku s vlastním rozpočtem a programem. Vedoucí, jenž řídí chod vesničky, jeho zástupce a údržbář žijí ve vesničce s vlastními rodinami, přibyli další odborní externí i interní zaměstnanci (pedagog, psycholog). Pěstounské páry, přijaté do vesniček v 80. letech byly nuceny vlivem koncepčních změn na základě požadavku KDI v roce 1996 odejít. České vesničky se podřídily rakouské direktivě (KDI) a přešlo na model samotné pěstounky pečující o děti svěřené jí do péče, která dokonce musela smluvně přislíbit, že zůstane svobodná a bezdětná. Sehnat vhodné adeptky na post matek i tet bylo (a je) stále těžší. Po roce 2000 byla zahájena kompletní rekonstrukce Doubí. Vrcholem aktivit se měla stát dostavba brněnské vesničky v Medlánkách na podzim 2003 a otevření Komunity mládeže v Brně. V roce 2003 byly pěstounky donuceny podepsat doplněk dohody, že jim svěřené děti přejdou po ukončení základní školy do Komunity mládeže. Tento, jednoznačně lidská práva porušující postup měl mimo jiné za následek odchod několika pěstounek a „jejich“ dětí z vesniček. V roce 2003 byly problémy SOS vesniček po neúspěšném pokusu pěstounek o intervenci na českém ústředí, viz příloha č. 1, postoupeny kanceláři veřejného ochránce

lidských práv, která se pokusila o zmírnění rasantních nezákonných postupů vedení vesniček. V souvislosti s dostavbou nové vesničky, organizačními změnami a aktuálním nedostatkem pěstounských rodin, bylo 5 karlovarských rodin přestěhováno do Medláněk a Chvalčova a vesnička v Doubi pozastavila svou činnost (2003 - 2007). V roce 2007, po několika letech působení ve Sdružení, odešly ze svých postů národní ředitelka Lenka Pospíchalová a koordinátorka matek Jarmila Hubičková. Na pozici národní ředitelky nastoupila Květuše Paichlová.

2.4. Současnost v ČR

V současné době probíhá průběžné výběrové řízení pro pěstounky i pěstounské páry, aby byla naplněna kapacita vesniček. Požadavek na stav pěstounek byl přizpůsoben nové době - striktní podmínka „neprovdat se“ je minulostí. Nicméně svěřené děti zůstávají právně vázány na pěstounku. Rovněž požadovaný věk se změnil z původního rozmezí 26 - 42 let na 30 - 45 let. Pěstounské páry z řad veřejnosti mohou využít systému školení pěstounů k sebevzdělávání. Sdružení považuje provoz tří vesniček za momentálně maximální možný počet. Soustředí se na vnitřní reorganizaci v duchu společenských změn a trendů v oblasti výkonu náhradní rodinné péče, realizace práv dítěte, na podporu mládeže v přechodu do samostatného života a podporu profesionalizace pěstounských rodin.

Národní ředitelka Květuše Paichlová ve výroční zprávě za rok 2007 prognózovala situaci pro rok 2008 následovně:

„Čeho bych chtěla jako národní ředitelka Sdružení v tomto roce dosáhnout? Z hlediska činnosti Sdružení je

jednoznačnou prioritou příchod nových matek pěstounek a spolu s nimi i dalších dětí do vesniček. Abychom však mohli nadále rozvíjet aktivity Sdružení, je třeba nejen udržet stávající pravidelné dárce Sdružení, ale i získat další. Finanční pomoc, kterou dosud Sdružení získávalo od mezinárodní organizace SOS Kinderdorf International a která tvořila značnou část rozpočtu Sdružení, bude totiž ve vazbě na ekonomický rozvoj České republiky v příštích letech nepochybně slábnout. Ke splnění obou zmíněných priorit je třeba docílit stavu, kdy se bude o Sdružení hovořit v médiích a činnost SOS dětských vesniček se stane pro veřejnost dostatečně známou. Zvýšení mediální viditelnosti Sdružení SOS dětských vesniček tak pro mě tvoří třetí významnou prioritu pro rok 2008." (web Sdružení SOS-DV, 2009)

3. Legislativní rámec činnosti Sdružení SOS dětských vesniček

Pro pochopení problematiky je potřeba nahlédnout do systému, jeho právní opory, struktury a aspektů současného stavu situace.

Sdružení je soukromoprávní, nezisková, nepolitická organizace, nekonfesijní organizace vyvíjející činnost ve veřejném zájmu. Je právní osobou zastoupenou představenstvem. Je registrováno Ministerstvem vnitra ČR na základě zákona č. 83/1990 o sdružování občanů. Současné

Sdružení SOS dětských vesniček oficiálně vzniklo 28.06.1990; IČO: 00407933, sídlí na adrese: Praha 1, U Prašného mostu 50, 119 01 Praha - Hrad, tel./fax: + 420 233 335 452, e-mail: info@sos-vesnicky.cz, web: www.sos-vesnicky.cz.

Vedle občanského právního řádu je činnost ovlivněna těmito zákony: zákon č. 94/1963 Sb., o rodině; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí; zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. (web MV ČR, 2008)

3.1. Vymezení činnosti Sdružení na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

„Nově koncipovaným důležitým nástrojem sociální ochrany směřující ke zdravému vývoji dítěte je sociálně právní ochrana dětí upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.....Náhradní rodinnou péčí může zprostředkovávat rovněž soukromoprávní subjekt, tzv. pověřená osoba. O takovémto pověření rozhoduje krajský úřad (§ 49). Tento také spolu s Ministerstvem práce a sociálních věcí vede evidenci dětí vhodných k osvojení či

svěření do pěstounské péče a evidenci osob vhodných stát se osvojiteli či pěstouny."(Koldinská, 2007)

Zákon o sociálně právní ochraně dětí prošel v uplynulých devíti letech mnoha změnami.

Přesto je zákon kritizován odbornou veřejností z nerespektování práv dětí a zasahování do práv rodiny. Posouzení adekvátnosti kritiky není předmětem mé práce. Je zřejmé, že pohybovat se v jeho intencích klade vysoké nároky na veřejnoprávní i soukromoprávní subjekty. Na činnost Sdružení však klade zvýšený požadavek ochrany práv dětí a jejich náhradních rodin, která Česká republika garantuje Ústavou a ratifikovanými dokumenty chránícími práva dětí (zejména Úmluva o právech dítěte).

Na konci roku 2008 vláda schválila balíček prorodinných opatření. Přípravou příslušných návrhů zákonů bylo pověřeno MPSV, předkladatel návrhů. Jedním ze sedmi postupů podpory rodin je závazek státu podílet se na hmotném zabezpečení pěstounských rodin:

„III. NÁHRADNÍ PÉČE RODINNÉHO TYPU

Pěstounům vykonávajícím pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče (včetně SOS dětských vesniček) bude přiznán nárok na odměnu pěstouna jako **dávku pěstounské péče za podmínek upravených v zákoně o státní sociální podpoře**. Tím se ruší ustanovení, podle kterého je pěstounovi poskytována odměna za výkon pěstounské péče z prostředků zřizovatele zařízení podle zvláštních právních předpisů (zákon o sociálně-právní ochraně dětí).

- Rozšířením nároku na odměnu pěstouna ze systému dávek státní sociální podpory bude z hlediska dávek **sjednoceno postavení pěstounů** v zařízeních pro výkon pěstounské péče a pěstounů vykonávajících pěstounskou péči mimo zařízení (individuální pěstounská péče).
- Současně bude významně **ulehčena situace zřizovatelům zařízení pro výkon pěstounské péče**, kteří podle platné úpravy nesou břemeno nákladů na výplatu odměny pěstouny v zákonem stanovené výši.

Ekonomický dopad:

- S přihlédnutím k počtu pěstounských rodin v zařízeních pro výkon pěstounské péče (zhruba 80 až 90) a k počtu dětí v pěstounské péči umístěných v těchto zařízeních (zhruba 260 až 300 dětí) lze očekávat, že poskytování odměny pěstounům v zařízení z dávek státní sociální podpory si vyžádá zvýšení výdajů státního rozpočtu o 20 až 25 mil. Kč za rok." (web: MPSV, 2009)

3.1.1. Rozsah pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Sdružení SOS dětských vesniček je pověřeno Ministerstvem práce a sociálních věcí k výkonu sociálně právní ochrany dětí v těchto oblastech:

1. „Vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje.
2. Pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě.
3. Poskytování nebo zprostředkování rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené.
4. Pořádání v rámci poradenské činnosti přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou.
5. Zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti.
6. Zřizování a provoz zařízení sociálně-výchovné činnosti.
7. Zřizování a provoz zařízení pro výkon pěstounské péče.
8. Poskytování pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, výchovné a poradenské péče při výkonu pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče.
9. Zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny.

10. Navrhování OÚRP fyzických osob vhodných stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče.
11. Vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a jejich oznamování OÚRP.
12. Do roku 2002 bylo pověřeno (Magistrátem hl. m. Prahy) zřizováním a provozem zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc." (web: MPSV, 2008)

3.1.2. Zobecnění rozsahu činnosti

Osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí jsou vyňaty z povinnosti registrovat se jako sociální služba dle zákona č. 108/2006 Sb. Podle mého názoru tato výjimka není pro soukromoprávní poskytovatele pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí výhodná. Jako nezisková organizace tím přichází o možnost získat eventuální příspěvky na činnost. Přestože SOS-DV nejsou sociální služba, lze podle obecné charakteristiky sociálních služeb zaměření vesniček klasifikovat jako služby depistážní, preventivní, poradenské, pečovatelské, pobytové a terénní. Významnou roli v práci Sdružení představuje výchovně-vzdělávací činnost, kterou by bylo možno zařadit do působnosti agendy školství a vzdělávání. Vedle sociálně-právní ochrany dětí a s ní spojeným provozováním zařízení pro výkon pěstounské péče, je evidentní, že Sdružení je mezioborovou organizací, z čehož mohou pro klienty vyplývat výhody v podobě koncepčního řešení péče o děti. Na druhou stranu potíže s vysokými nároky na organizaci takovéto činnosti mohou zapříčiňovat mezery v komplexnosti a návaznosti služeb. Standardy kvality sociálních služeb by, podle mého názoru, mohlo Sdružení využít pro vytvoření metodiky poskytování pěstounské péče v SOS zařízeních. Rozdělení standardů na procedurální, personální a provozní část by usnadnilo implementaci dokumentů SOS-KDI.

3.1.3. Rozbor vlastního výkonu sociálně-právní ochrany dětí

Podívejme se dál na praktický rozsah činností

Sdružení:

1) vyhledávání dětí, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje

Vesničky jsou prioritně zaměřené na přijímání sourozeneckých skupin. Jedná se o jeden ze čtyř proklamovaných pilířů podstaty fungování vesniček („Bratři a sestry“). Společná výchova a vzdělávání, podle zakladatele H. Gmeinera, již sama o sobě zabezpečuje sourozenecké vztahy a vazby. Vzhledem k existujícímu velkému zatížení pěstounky je prioritou vybrat relativně zdravé, nehendikepované děti. Vesničky se nevyhýbají přijímání romských dětí, ačkoli jsou si vědomy potíží, které etnická odlišnost do výchovy dětí přináší. Při vyhledávání dětí spolupracují s MPSV, úřady (kraje, obce), vytipovanými ústavními zařízeními a v poslední době s Klokánky. (Klokánek je projekt Fondu na ochranu dětí, prezentovaný jako rodinná alternativa ústavní péče. Poskytuje ohroženým dětem, vyžadujícím okamžitou pomoc, azyl na přechodnou dobu. (web: FOD, 2009))

2) pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě

Sdružení připravilo v roce 2007 projekt Sanace biologických rodin (ve spolupráci s KÚ KV a norskými SOS vesničkami), který se bohužel nepodařilo realizovat kvůli nedostatku finančních prostředků.

3) poskytování nebo zprostředkování rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené

Poradenské služby pro pěstouny žijící ve vesničkách

jsou poskytovány a zprostředkovávány interními zaměstnanci a externími spolupracovníky - pedagogy a psychology. Sdružení se nespecializuje na práci s postiženými dětmi. Přesto mohou nastat okolnosti, kdy je do společné pěstounské péče přijato dítě s hendikepem. Takové dítě samozřejmě potřebuje kvalitní odbornou péči.

4) v rámci poradenské činnosti pořádání přednášek a kurzů zaměřených na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou

Kurzy pro pěstouny jsou nabízeny i zájemcům z řad veřejnosti. Jedná se o teoreticko-praktické interaktivní semináře zabývající se psychologii, sociopatologií, sociálně-právní ochranou dětí, prací s biologickou rodinnou, poutem dítěte s náhradní rodinou, tématy komunikačními a řešením konfliktů. Pěstounkám vesniček je garantováno trvalé vzdělávání. Sdružení se aktivně účastní mezinárodních vzdělávacích akcí, jež v některých případech spoluorganizuje. Např. seminář Tvorba mezinárodních standardů péče o děti (ve spolupráci s občanským sdružením Člověk hledá člověka), konaný 25.11.2008.

5) zřizování a provoz zařízení odborného poradenství pro péči o děti

6) zřizování a provoz zařízení sociálně výchovné činnosti

7) zřizování a provoz zařízení pro výkon pěstounské péče

Odborné poradenství pro péči o děti je představováno poradní pedagogickou komisí při národní kanceláři, vesničkovou komisí - poradním orgánem ředitele vesničky/vedoucího Komunity mládeže. Je zabezpečeno formou pracovních úvazků zaměstnanců žijících ve vesničkách, pracovníků ředitelství v Praze a externích spolupracovníků. Sociální služby multidisciplinárního týmu jsou prezentovány tzv. „Modelem plánování rozvoje osobnosti“,

který je, parafrázuji, nezbytným nástrojem pro zabezpečování kvality výchovně-vzdělávacího procesu ve vesničkách. Vedle prospěchu pro rozvoj osobnosti dítěte/mladistvého je nástrojem kontroly účinnosti pedagogické práce, motivačním prvkem pro pěstounku a pedagogy, základem pro plán vesničky, cílem vedoucím k samostatnosti a nezávislosti dětí.

Zařízení pro výkon pěstounské péče zajišťuje následné služby, jakými je sociálně výchovná činnost v podobě internátního bydlení mládeže po ukončení povinné školní docházky (Komunitní centrum v Brně). Dospělým odchovancům nabízí Program polozávislého bydlení a Program samostatného bydlení. Zde je péče pěstounky nahrazena vychovateli - pedagogy a asistenty. Pěstounka i nadále zůstává v kontaktu se svými svěřenci, zpravidla o víkendech a svátcích. Právně je za výchovu dětí a mládeže pobývajících v komunitě mládeže i nadále odpovědná pěstounka, již byly děti svěřeny do péče.

Provoz zařízení pro výkon pěstounské péče představuje dlouhodobou náročnou a nepřetržitou komplexní službu. Vedle každoročních výročních zpráv je činnost Sdružení provázena veřejně přístupnými zprávami o hospodaření. Pěstounky jsou povinny rovněž vést domácí účetnictví, aby byly kontrolovatelné jejich náklady na provoz domácností.

7) poskytování pěstounům v zařízení, jehož jsou zřizovateli, výchovné a poradenské péče při výkonu pěstounské péče a sledování výkonu pěstounské péče

Pěstouni žijící v zařízení pro výkon kolektivní pěstounské péče jsou privilegováni především materiálně-technickým zabezpečením jejich práce - péče o děti. Výkon pěstounské péče může probíhat i mimo zařízení. Vesničkové domky jsou kapacitně upraveny pro společný život pěstounky/pěstounů a 7 - 10 dětí. Tři děti ve skupině je minimum. Je-

li počet dětí v péči pěstouna nižší, je rodině zajištěno ubytování v bytech. Sdružení i nadále pěstounce/pěstounům na bydlení přispívá. Sledování optimálního vývoje rodiny mimo vesničky je cílem další spolupráce Sdružení a pěstounek/pěstounů. Zákon vymezuje náležitosti dohody o výkonu pěstounské péče v zařízení mezi zřizovatelem a pěstounem (podmínky uzavření dohody včetně výčtu nákladů na domácnost a způsobu úhrady poměrné části zřizovatelem, nejnižšího počtu dětí, rozsahu jízdních nákladů, okolností důvodů vypovězení dohody). Je stanoven výpočet poměrné části nákladů na domácnosti. Zákon přesně vymezuje zřizovateli veškeré příspěvky pěstounům v souvislosti se svěřením dítěte do péče (odměna pěstouna), na domácnost, náklady na opravy a údržbu, úhradu jízdních výdajů. Zařízení je povinno poskytovat pěstounovi na jeho žádost trvalou, nebo dočasnou výpomoc při péči o čtyři a více dětí anebo o minimálně jedno dítě vyžadující mimořádnou péči. Pěstoun rovněž disponuje příjmy svěřených dětí. Používá je pro jejich potřeby a pro úhradu části nákladů na domácnost. Pěstouni nesou odpovědnost za škody způsobené v zařízení. Děti jsou pro případ vzniku škod pojištěny.

8) zajišťování přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny

9) navrhování OÚRP fyzických osob vhodných stát se pěstouny v zařízení pro výkon pěstounské péče

10) vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny a jejich oznamování OÚRP

Výběr pěstounek a v současnosti i pěstounských párů je jednou ze základních aktivit Sdružení. Situace podpory náhradní rodinné péče v České republice byla a je nepříznivá. Oprávněná kritika nadměrného umisťování dětí do ústavní péče bohužel neznamena automaticky otevřená vrátka pro budoucí pěstouny/ pěstounky. Projít anabází žadatele o

výkon pěstounské péče je jednoznačně frustrující. Vesničky disponují možností nabídnout již zmíněné materiálně-technické podmínky a výhody pomoci multidisciplinárního týmu (ředitelé vesniček, pedagogové, psychologové...). Mají za úkol zajišťovat kvalitní proškolení v celkové čtyřsethodinové dotaci, viz příloha č. 2.

Samotné vyhledávání osob vhodných pro práci - život pěstounky/ pěstouna je nezmapovaným místem v oblasti náhradní rodinné péče. Zájemkyně a zájemci o práci ve vesničkách jsou oslovováni prostřednictvím webových stánků Sdružení, jejich Bulletinů a prostřednictvím komerční inzerce. O informace žádá zhruba 80 žen ročně, na osobní setkání se dostaví okolo 20%, do samotné vesničky nastoupí ročně 2 - 4 ženy.

Původní povinnost žen setrvat v náhradní rodině bez možnosti mít partnera byla nahrazena svobodnou volbou, zda dotyčná zůstane na výchovu dětí sama či nikoliv. V současnosti jsou vypisována výběrová řízení i na pěstounské páry. Sdružení tak chce vyhovět trendu vychovávat děti v „úplné“ náhradní rodině. Je pojištěna i eventualita rozchodu páru.

Proces vyhledávání a školení pěstounky či pěstounského páru je skutečně náročný (časově i psychicky). Péče o opuštěné děti je běh na dlouhou trať. Doba zaškolení a čekání na rodinu je z tohoto úhlu pohledu relativně krátká.

Práce s bývalými pěstunkami/pěstouny vesniček je dalším nezmapovaným terénem. Zatím jsou vypracovány postupy pro období konečného odchodu dětí a náhradních rodičů z prostředí vesniček. V 70. a 80. letech byla tato náročná fáze ponechána zcela v rukou pěstounů a pěstunek. Matkám, které odcházely do důchodu v 90. letech byly nabídnuty byty ve dvou domcích, které zakoupilo Sdružení nedaleko SOS-DV Doubí.

11) zřizování a provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Sdružení usiluje o změnu zákona o sociálně právní ochraně dětí v případě pomoci dětem, které se ocitly v životní situaci vyžadující okamžitou pomoc. Chce, aby tato pomoc byla rozšířena na všechny děti v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Zařízení typu Klokánek mají nárok na státní příspěvek na každé dítě, které mají svěřené do péče. Vesničky na obdobný obligatorní státní příspěvek nemají pro svoje děti nárok, což považují nejen za nespravedlivé, ale z hlediska udržitelnosti chodu Sdružení za potenciálně likvidační. Od státu dostávají na svou činnost pouze 24 procent ze svého rozpočtu. (V Rakousku i v Německu jsou organizace SOS vesniček podporovány stoprocentní účastí státu, v Polsku či Maďarsku minimálně padesátí procenty.) V příštích letech plánuje SOS KI osamostatnění českých vesniček od německé organizace a odejmutí příspěvků na činnost Sdružení. Proto probíhají četná jednání s MPSV a lobování za změnu, která je v intencích plánu ministerstva na snížení počtu dětí v ústavech. (web: Sdružení SOS-DV, 2009)

4. Další národní a nadnárodní dokumenty upravující činnost Sdružení SOS dětských vesniček

Pozice Sdružení SOS-DV je determinována dalšími kritérii, podle kterých jsou provozována jeho zařízení pro výkon péče o děti a mládež.

Poslání a cíle organizace vychází ze čtyř pilířů proklamovaných nadnárodní organizací. Jejich tvůrcem je zakladatel H. Gmeiner, zůstaly zachovány celých šedesát let. Jsou to (kráceno):

1. MATKA, která vytváří vztahové zázemí svěřeným dětem, řídí chod domácností, ovlivňuje výchovu a další vývoj dětí. Respektuje původní rodinu každého dítěte.
2. BRATŘI A SESTRY, společné soužití nejen sourozenců, ale všech dětí v jedné náhradní rodině má vytvářet vztahy přetrvávající pak po celý život.
3. DŮM má být skutečným domovem s vlastní atmosférou. Všichni se musí podílet na chodu domácnosti. Rodina v něm zažívá společné radosti i trápení.
4. VESNIČKA, kde rodiny žijí je součástí společnosti. Má podporovat sdílení zkušeností a vzájemnou pomoc. Je bezpečným podpůrným prostředím pro navazování přátelství.

Vlastní činnost Sdružení koncipuje podle deseti **standardů** SOS-DV, které jsou určeny definovanými principy, požadavky na úroveň kvality, povinnostmi jednotlivých aktérů, směrnici vymezujícími předmět a nástroje realizace definovaných okruhů. (ukázka v příloze č. 3)

Tab. č. 2: Standardy SOS-DV:

1.	SOS model náhradní rodinné péče o dítě vymezuje rámec naší práce
2.	SOS matka-pěstounka vede SOS rodinu
3.	Děti jsou umístěny v SOS rodině, kde jsou jejich potřeby nejlépe uspokojovány
4.	Rozvoj dítěte je aktivně podporován
5.	Program péče o mládež nabízí možnosti samostatného rozvoje
6.	Každá rodina žije jako součást obce
7.	S finančními prostředky a majetkem nakládáme zodpovědně
8.	Plánování a hodnocení zajišťuje kvalitní prostředí péče o dítě
9.	Podporujeme vzdělávání a rozvoj zaměstnanců
10.	Ředitel vesničky řídí SOS dětskou vesničku

Zaměstnanci, pěstounky a pěstouni jsou povinni seznámit se a sledovat aktuální změny těchto dokumentů:

- **Manuál SOS dětských vesniček**
- **Manuál lidských zdrojů**
- **Podpora matky pěstounky a jejích dětí v SOS dětské vesničce a v Komunitě mládeže**
- **Podpora mladých dospělých v následné péči (Program polozávislého bydlení a Program samostatného bydlení)**

(web: Sdružení SOS-DV, 2009)

Interní dokumenty jsou závaznými pokyny k realizování kolektivní pěstounské péče ve Vesničkách. Mají jednoho společného jmenovatele, který je prakticky devalvuje - na vypracování se podíleli pouze zaměstnanci nadnárodního ústředí KDI a národní kanceláře ČR. Nepřísluší mi posuzovat odbornost a kvalitu, ale z praktického hlediska je direktiva a paternalistický přístup překonaným způsobem z

důvodu nízké motivace osob, jež mají předepsané podmínky dodržovat.

Národní kancelář určuje plán postupů prostřednictvím osmi **Strategických iniciativ**, rozpracovaných ve Výroční zprávě za rok 2007:

- SI 1) Dlouhodobá náhradní rodinná péče o potřebné děti:
Razit cestu*
 - SI 2) Prevence opuštěných dětí: Posílení rodiny*
 - SI 3) Rozvoj financování*
 - SI 4) Spoluúčast a partnerství*
 - SI 6) Silná národní sdružení*
 - SI 7) Výzkum*
 - SI 8) Rozvoj lidských zdrojů" (web: Sdružení SOS-DV, 2009)*
- pozn.: SI 5) *Obecné uznání SOS modelu rodinné péče o dítě a profese SOS matky-pěstounky.* Tento pátý bod iniciativ ve je ve Zprávě za rok 2006. (web: Sdružení SOS-DV, 2009)

Od roku 2007 probíhá implementace závazných dokumentů KDI a jejich sladění pro výkon profesionální péstounské péče. Závěrečná verze bude k dispozici ředitelům vesniček. (web: Sdružení SOS-DV, 2009)

4.1. Komentář

Vesničky mají v náhradní rodinné péči svébytné postavení. Vytvořily a udržují konzistentní a čitelnou filozofii, kterou se snaží rozšiřovat v duchu společenských trendů a potřeb. Disponují velkým množstvím movitých i nemovitých statků. Mají podporu v podobě nadnárodní zastřešující instituce. Každá idea vzniklá z myšlenek jednotlivce, ať už jsou to SOS-KDI, SOS-DV v ČR, nebo například Waldorfské školy R. Steinera, nese určité specifické rysy zakladatele. Sdružení se při své práci ve

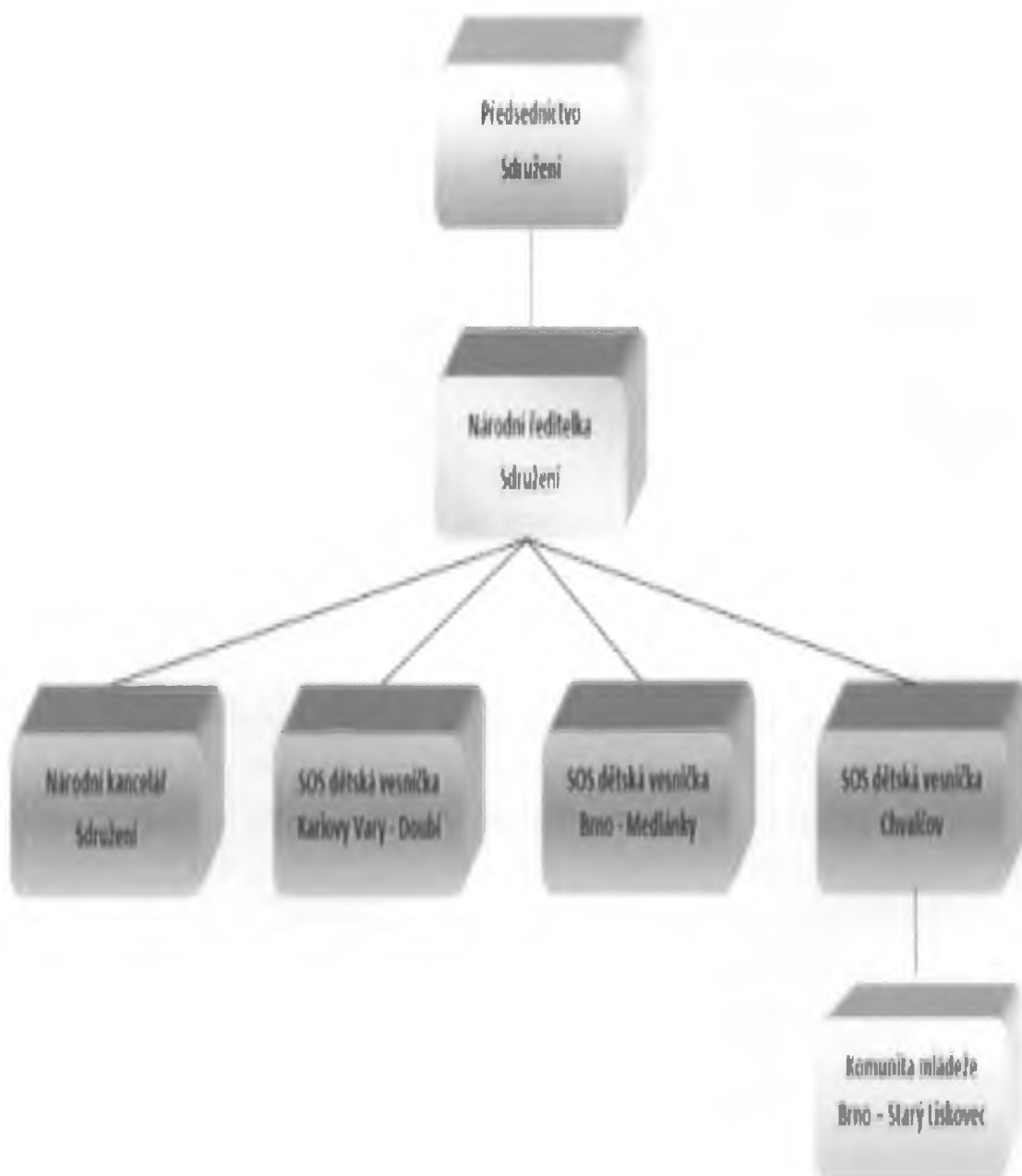
vesničkách pasovalo do role normotvůrce, kontrolora, chlebedárce, rodiče, partnera, experta. Snaha vyhovět původní aktualizující se ideologii, liteře zákona, svébytným podmínkám a to vše profesionalizovat, dovedla toto sdružení do situace neustálého vytváření dokumentů, koncepcí a jiných textů. Osobně si nedovedu představit, jak při takovémto administrativním zatížení mohou zaměstnanci odvádět kvalitní odbornou práci. Nemohu se ubránit dojmu, že se vesničky ocitly v pasti, že jsou samy sobě zákazníkem, který si dává úkoly a cíle, nehledě na přání klienta, jak píše Úlehla (1996). Vesničky nesmí být skleníkem, který osázíme „matkami“ a dětmi, a pak už jen pilně zaléváme.

„Pracovník by měl vždy počítat jako s něčím přirozeným, že i s ním a i v jeho profesi se dějí změny, kterým podléhá tak, jako každý člověk. Jedno z nejdestruktivnějších přesvědčení říká, že existují standardní postupy indikované pro určité situace, že pracovník musí umět tyto situace diagnostikovat, aby byl seriózní, musí umět rozpoznat, kdy a jaké postupy aplikovat, tedy stanovit diagnózu a nasadit přiměřený, předem připravený postup. Jinak by se nemohl brát za kompetentního, či dokonce za odborníka. Tento pohled vychází z tradice diagnostického modelu, v němž platí, že nejprve je třeba zkoumat, na základě toho stanovit diagnózu a nakonec nasadit léčbu.“ (Úlehla, 1996)

Pěstounský pár řeší situace v rodině v tandemu, může si poskytovat vzájemnou podporu. Samotná matka, jak ze zkušenosti vyplývá, je také schopna zvládnout rodinné situace, není tedy důvod ji vylučovat z možnosti vykonávat pěstounskou péči. Obecně vzato, být pěstounem, je rozhodnutí, které samo o sobě předpokládá extrémně náročný maraton bez nároku na odpočinek. Radosti střídají prohry, jako v každé rodině, nelze však bagatelizovat rizika, jež náhradní rodinná péče přináší.

5. Organizační struktura Sdružení SOS dětských vesniček

Obr.2. Organizační struktura Sdružení (web: Sdružení SOS-DV, 2009)

Členská základna: čestní členové, činní členové, přátelé.

Orgány sdružení: Valná hromada; Představenstvo: předseda, 4 členové z českých vesniček + 2 zástupci SOS KI.

Národní kancelář: národní ředitel jmenován Představenstvem, koordinátorka SOS matek-pěstounek, pedagogický poradce, asistentka ředitele, propagační pracovník/ PR manager, administrativní pracovník pro sponzory, účetní.

Pedagogická komise je poradním orgánem jmenovaným Představenstvem (pracovník Představenstva, národní ředitel, pedagogický poradce, koordinátorka matek, ředitelé vesniček, vedoucí Komunity mládeže, zástupkyně SOS pěstounek, externí spolupracovník.

Personální zabezpečení vesniček: ředitel, rodinný poradce - zástupce ředitele, pedagog, pomocnice (asistentka, „teta“), sociální pracovnice, asistentka ředitele - účetní, údržbář, uklízečka. SOS matky-pěstounky jsou ve stejné pozici jako vedoucí pracovník Komunity mládeže, jejich přímým nadřízeným je ředitel vesničky, některé kompetence jsou svěřeny národní ředitelce. (Manuál SOS-DV, 2006)

V loňském roce organizace hospodařila s rozpočtem bezmála 50 mil Kč. Příspěvky státu činily zhruba čtvrtinu (zákonné dávky pěstounské péče pro matky, státní dotace), největší objem tvoří dary a sponzorské příspěvky - přes 35%. Dotace z KI pokryly 33% nákladů. Specifickou formou individuálního dárcovství od zahraničních sponzorů - kmotrů je kryto 6% rozpočtu. (web: Sdružení SOS-DV, 2009)

6. Výzkum sociálního klimatu v SOS vesničkách z pohledu vytipovaných zaměstnanců Sdružení

Cílem výzkumu je přispět k veřejné diskusi o možnostech náhradní výchovy dětí v ČR. V České republice jsou tři SOS dětské vesničky: v Doubí, Brně - Medlánkách a Chvalčově, v Brně-Lískovci je provozována komunita mládeže. Každé z těchto míst je svou atmosférou svébytné. Zrovna tak jedinečné jsou životy uměle vytvořených rodin pěstounek a dětí. Pracovníci se rozhodli spojit svou kariéru se Sdružením, pěstounky jsou vázány blíže neurčenou a v každém případě dlouhou životní cestou profesionální náhradní matky. Jen děti se rozhodnout nemohly, jejich budoucnost je plně v rukou dospělých pečujících osob. Domnívám se, že by výzkum mohl nastavit zrcadlo právě těm, kteří část svého života spojili s SOS vesničkami.

K 5.11. 2008 Sdružení vykazovalo **101 dětí** a mládeže v náhradní rodinné péči **24 pěstounek**. Dále zaměstnávalo 40,2 zaměstnance: **11** rodinných asistentek - „tet“ a **9,25** psychologů a pedagogů. Celkový počet zaměstnanců Sdružení ve svém vlastním statistickém přehledu neuvádí a není přesně vysledovatelný ani z dostupných výročních zpráv. Mohu jen odhadovat počet dalších zaměstnanců na základě struktury Sdružení. Odhadem je možné usoudit, že skutečný počet zaměstnanců, považujeme-li za zaměstnance i pěstounku, byl k 5.11.2008 **54,2**. Ze základního souboru jsem vybrala pouze ty pracovníky, kteří podle Sdružení tvoří kvalifikovaný odborný tým. Jsou jimi zaměstnanci na pozici národní ředitelka, pedagogický poradce, koordinátorka matek a vedoucí pracovníci jednotlivých vesniček a komunity mládeže. Týmy doplňují psycholožky/ psychologové a pedagožky/pedagogové, viz dále. Ostatní technický personál zabezpečující chod organizace z dotazování vynechávám,

nejdou přímo pověřeni odbornou sociálně-pedagogicko-psychologickou pomocí SOS rodinám. Respondenti dostali prostřednictvím interview možnost vymodelovat vlastní subjektivní přístup k jejich práci ve vesničkách. Zajímalo mě, čím přispívají k podpoře dětí a jejich pěstounek, tedy náhradních SOS rodin.

Dotazování dětí, které v současnosti pobývají v zařízeních Sdružení by, podle mého názoru, mohlo být přílišným zásahem do jejich soukromí. Ostatně v minulosti bylo uskutečněno rozsáhlé dotazování dětí i pěstounek v longitudinální studii*, které přineslo mnoho významných výstupů, které doposud tvoří teoretickou oporu kvalitní péči o děti vyrůstající bez vlastní rodiny. Irena Sobotková ve svém „Výzkumu pěstounských rodin, jejich fungování a odolnosti“ (2003) poskytla rozsáhlou analýzu rizik pěstounské péče. Náhradní SOS rodiny jsou v její studii rovněž zahrnuty.

Laboratoř pro výzkum rodiny (dnes Laboratoř sociální psychiatrie) se zabývala rozsáhlými longitudinálními studii mapujícími témata jako např. pražská rozvodovost, porozvodová adaptace a možnosti jejího ovlivňování, problémové rodiny, rodiny a manželství vysokoškoláků, mladé rizikové rodiny, vývoj dětí z rozvedených rodin, vývoj dětí z rodin alkoholiků, děti narozené mimo manželství, děti, které nebyly vychovávány v rodině, problémy rodin, ve kterých se narodilo dítě s vrozenou vývojovou vadou, problémy dětí s lehkou mozkovou dysfunkcí, atd..

* Ve spolupráci se Světovou zdravotnickou organizací a především s Transnational Family Research Institute a za podpory dalších organizací (Ford Foundation, NICHD a IGA MZ ČR) byla provedena dlouhodobá studie dětí narozených z nechtěných těhotenství. Tato studie byla zahájena v roce 1970 a nebyla doposud plně ukončena. Má pět oddělených vln a sleduje vývoj dětí zařazených do experimentálního a kontrolního souboru od jejich narození do věku 35 let. (zdroj: Laboratoř pro výzkum rodiny, aktualizace 17.9.2001, <http://www.pcp.lf3.cuni.cz/pcpout/lab/lvr/lvr.htm> 6.4.2009)

V roce 1995 byla dokončena velká studie, nazvaná "Pozdní následky psychické deprivace v dětství". Tato studie srovnává tři skupiny dětí, v době výzkumu již dospělých: děti, které byly od svého narození umístěny v dětských domovech a děti, které vyrůstaly ve dvou odlišných formách náhradní rodinné péče - v úplných pěstounských rodinách a SOS vesničkách. Získané údaje jsou díky totožným metodologickým postupům s výzkumem „nechtěných dětí“ a jejich kontrolních osob navzájem dobře srovnávatelné. Získané údaje vedou k pochopení faktorů negativně i pozitivně ovlivňujících vývoj dětské osobnosti. Výstupy šetření využila Kateřina Krausová ve své vynikající diplomové práci „Sociální adaptace lidí, kteří vyrůstali v SOS-DV“ (1996).

V roce 2005 se skupinovou pěstounskou péčí s výhradním zaměřením na SOS vesničky pokusila zmapovat Tereza Tesařová (2005). V subjektivní emotivní výpovědi zachytila prostředí SOS vesniček v Čechách i v Rakousku. Místo výzkumu dala přednost názorům pracovníků a pěstounek. Vznikl tak osobitý report o potížích českých SOS vesniček.

6.1. Cíl výzkumu

Cílem je zjistit sociální klima ve vesničkách z pohledu odborných zaměstnanců Sdružení.

Svůj výzkum jsem pojala kvalitativně ve stylu „on the road“ (Čermák, M.. Miovský, 2002) a rozhodla se oslovit profesionály ovlivňující vztahové zázemí dětí, tedy ředitelky/ředitele, pedagožky/pedagogy,

psycholožky/psychology.

Vzhledem k relativně malému počtu dětí v zařízení je výrazně omezeno využití kazuistik. Při studiu životních příběhů z "Pozdních následků psychické deprivace v dětství" jsem bezpečně rozpoznávala konkrétní osoby, bývalé „SOS děti“. Můj dojem potvrdila psycholožka, která sama ve vesničce v Doubí vyrostla. Nepovažuji za eticky přijatelné vstupovat do soukromí dětí a mládeže pobývajících v současnosti v SOS zařízeních. Cílem není zjišťovat životní příběhy jednotlivých dětí a jejich pěstounek.

Popsání prostředí SOS vesniček a Komunity mládeže z pohledu pracovníků hlásících se k podporování pěstounek a dětí (mládeže) jim může pomoci k sebereflexi vlastní práce a zároveň poskytne obraz současných vesniček. V otevřených otázkách je respondentům maximálně umožněno vyjádřit své postoje, popsat vlastní metody práce s pěstounkami a dětmi v pěstounské péči, pobývajícími v SOS vesničkách a komunitě mládeže. Samotní zaměstnanci tvořící odborné zázemí náhradním SOS rodinám vykreslují své role a kompetence v systému ze svého, subjektivního úhlu pohledu. Část získaných údajů týkajících se motivů a osobních stanovisek respondentů nebude využita pro účely této diplomové práce, je myšlena spíše jako motivace k otevřené spolupráci na společném záměru zmapovat konkrétní způsoby práce s SOS pěstounkou, svěřenými dětmi a jejich biologickou rodinou. Výzkum má sloužit k zamyšlení nad udržitelností a dalším směřováním Sdružení. Nabídnou obraz fungující náhradní rodiny, tvořené samotnou pěstounkou (bez muže) a dětmi? Obhájí své vlastní profesní poslání podporovat pěstounské rodiny?

6.2. Objekt výzkumu

Výzkumným vzorkem jsou zaměstnanci tří SOS vesniček - KV Doubí, Brno - Medlánky a Chvalčov u Bystřice pod Hostýnem a pracovníci Komunity mládeže v Brně - Starém Lískovci. Mozaiku respondentů doplňují pracovníci ústředí - národní kanceláře Sdružení. Techničtí zaměstnanci Sdružení jsou v dotazování vynecháni; předpokládám, že nemají přímý vliv na zázemí dětí žijících ve vesničkách. Pěstounky a rodinné asistentky/asistenti nejsou zahrnuti do zkoumaného vzorku osob. Matka - pěstounka je součástí rodiny, asistentka - „teta“ v podstatě rovněž. Její pomoc v rodině není založena na zvláštní odbornosti.

V listopadu 2008 v národní kanceláři, vesničkách a komunitě mládeže pracovalo 19 odborných pracovníků na plný nebo částečný pracovní úvazek. Všichni oslovení respondenti byli ochotni zúčastnit se dotazování.

Tab. č. 3: **Přehled pracovních pozic respondentů:**

Místo výkonu práce		Počet
Pražské ústředí:	Národní ředitelka	1
	Koordinátorka matek	1 1
	Pedagogický poradce	
Vesničky SOS:	Ředitelé vesniček	3
	Rodinný psycholog	4 4
	Pedagogický pracovník	
Komunita mládeže:	Vedoucí komunity mládeže	1
	Koordinátor mládeže ¹⁾	
	Průvodce mládeže - pedagogický pracovník	4

1) Pozn. v době šetření byl pedagogický poradce zároveň i koordinátorem komunity mládeže

6.3. Metodika výzkumu

Šetření probíhalo od listopadu 2008 do února 2009. Respondenty jsem navštívila v prostorách jejich pracovišť ve Sdružení. Dva z respondentů dali přednost neutrálnímu prostředí. Čtrnáct otázek je široce formulovaných, aby měl respondent možnost vyjádřit se podle vlastního uvážení. Výzkumným souborem jsou, jak již bylo uvedeno, odborní pracovníci vesniček - ředitelé, pedagogové, psychologové.

Témata rozhovorů jsou, spíše než otázkami, scénářem k otevřenému rozhovoru, viz příloha č. 3. Nechala jsem se inspirovat metodou životního příběhu využitou například jako součásti širší studie *„Analýza duševního zdraví osob ve středním věku narozených z nechtěných těhotenství“* (časopis Psychologie 01/01, 2008). Namísto hypotéz lze rozhovory rozdělit do okruhů mapujících:

- I. profil zaměstnanců,
- II. způsoby práce s pěstounkami,
- III. způsoby práce s dětmi,
- IV. způsoby práce s biologickou rodinou dítěte a
- V. názory na prostředí a zázemí Sdružení.

Předpokladem úspěchu výzkumu je osobní kontakt s respondenty a záruka diskrétnosti. Parafrázovaný přepis rozhovoru jsem s každým respondentem konzultovala. V případech nejasností byli dotazovaní ochotni poskytnout mi zpětnou vazbu. Metodiku výzkumu mi pro tyto účely pomohl vypracovat Dalibor Holda, přednášející katedry sociologie a katedry sociální práce FF UK.

6.4. Schéma rozhovorů

Dotazník obsahuje čtrnáct otázek, poskytujících prostor k zamyšlení nad aspekty práce s náhradní rodinou (viz. příloha č. 4).

Jednotlivé otázky se dají sdružit do následných okruhů:

- Úvodní baterie dotazů měla spíše než k získání informací posloužit k uvolnění atmosféry na počátku rozhovoru, proto z ní shrnu jen pár postřehů.
- Vliv na vztahové zázemí dítěte a pojmenování problémů práce ve Sdružení (otázky č.4-„*Jaký máte vliv na vztahové zázemí dítěte?*“, 5-„*S jakými problémy jste se již ve své práci setkal/a?*“) analýzou role pracovníka.
- Otázky týkající se způsobů práce s dítětem (6-„*Jakými způsoby hledáte cestu k dítěti?*“, 7-„*Jak chcete zvládat obtíže s identitou dítěte?*“) a vlivu pěstounky z pohledu respondentů (9-„*Popište mi, prosím, Váš přístup k pěstounce.*“) zobrazují specifika práce ve vesničkách.
- Dvě otázky, zaměřené na práci s biologickou rodinou dítěte (8-„*Jaké jsou Vaše způsoby práce s biologickou rodinou?*“, 10-„*Jaká je Vaše role při vzájemných kontaktech dětí, pěstounů a původní rodiny?*“) budou ve vyhodnocování sloučeny.
- Samotnému prostředí vesniček jsou věnovány otázky č.11-„*Jaký máte názor na prostředí SOS-DV?*“, 12-„*Kdybyste mohl/a vytvořit ideální vesničku snů, jak by podle Vás vypadala?*“ a 13A-„*Jak se díváte na plán přijímat páry?*“.

- Odpovědi na závěrečnou otázku (14-„Kdy jste měla pocit, že jste opravdu pomohl/a?“) jsou, v případě vhodného kontextu, zapracovány do výše uvedených mapujících okruhů. Spíše než k získání informací jsem poslední otázku použila k zakončení rozhovoru.

6.5. Výsledky výzkumu

6.5.1. Vybrané ukazatele z úvodu dotazování (otázky č. 1-3, příloha č. 4)

Ještě než se budu zabývat rozborem výpovědí o jednotlivých odborných službách náhradní SOS rodině, krátce shrnu některé zajímavé výstupy ze získaných odpovědí na otázky 1) a 3):

Jednotlivé pracovní pozice zaměstnanců, které jsem oslovila jsou Sdružením oficiálně velmi přesně a obšírně vymezeny, což lze doložit jak z interních materiálů, tak na základě požadavků na konkrétní funkce zadané ve výběrových řízeních. Organizace SOS-KDI velmi dbá na kvalifikační předpoklady svých zaměstnanců, což se projevilo i v tomto dotazování, kdy jen dvě pracovnice mají odborné SŠ a VOŠ sociálně-právního zaměření, ostatní respondenti mají vysokoškolské vzdělání. Tři z patnácti respondentů nemají VŠ vzdělání v oboru, nicméně se průběžně v oblasti práce s klientem vzdělávají.

Za povšimnutí stojí fakt, že osm z respondentů tj. 42% v době realizace rozhovoru pracovalo ve Sdružení rok a méně. Dva z respondentů plánovali odchod z pracovní pozice. Tato skutečnost bezpochyby negativně ovlivňuje pracovní výkon odborné pomoci klientům. Jen ve čtyřech případech z

osmnácti se dotazovaní domnívají, že jejich připravenost a očekávání odpovídaly situaci ve vesničkách; ostatní měli před nástupem do pracovní pozice jen elementární povědomí o instituci, znali základní principy a měli idealizované představy. Jedna z respondentek uvedla, že pochází přímo z pěstounské SOS rodiny.

6.5.2. Definice vlastní role v systému vesniček z pohledu odborných pracovníků

Otázka 4-„Jaký máte vliv na vztahové zázemí dítěte, jaká je Vaše úloha/role ve Sdružení“ je pobídkou k subjektivnímu vymezení priorit vlastní profese. Nekopíruje přesně objednávku zaměstnavatele, ale odráží osobní postoj pracovníků vůči dětem pobývajícím v zařízení. Ačkoli je bezpochyby primární osobou dítěte pěstounka, nelze ignorovat fakt, že za vztahové zázemí dítěte, klima ve vesničkách a podmínky pro rozvoj mají odpovědnost osoby pověřené odbornou pomocí náhradní rodině. Ve spojení s otázkou 5-„S jakými problémy jste se již při své práci setkali?“ se výpovědi respondentů orientovaly nejen na potíže a negativní jevy, ale i na neutrální a pozitivní aktuální témata práce s dítětem v náhradní SOS rodině. Některé pracovní pozice jsou natolik unikátní, že nemá smysl plně utajovat identitu respondentů, jiné lze sloučit do skupin.

Stručné shrnutí vyjádření odborných pracovníků:

Následující text shrnuje pohled jednotlivých pracovníků na svoji roli. V případě, že na pozici pracuje více pracovníků, text shrnuje názory všech, kteří se zúčastnili

šetření.

Národní ředitelka upozorňuje, že nemá přímý vliv na dítě, zasahuje až v momentě, kdy se vyskytne problém, který nemůže řešit ředitel vesničky. Proto považuje za důležité, aby jí pedagogický poradce a koordinátorka matek včas referovali o rizicích v konkrétních případech a avizovali stávající problémy. Jako příklad svého vlivu uvádí své členství v pedagogické komisi, která „...rozhoduje o návrzích na přijetí či odejmutí dítěte z pěstounské péče“.

- V další rovině respondentka popisuje svou práci: koordinovat postupy týmů, shánět prostředky, podporovat a kontrolovat chod organizace. Finance, personalistika, noví zaměstnanci a vztahy jsou jednou rovinou problémů. (Častým problémem, který řeší, je změna zaměstnanců.)
- *Neziskovost a nedostatek obligatorní státní povinnosti vůči systému provozování zařízení pro výkon pěstounské péče se podle národní ředitelky musí změnit. Rozvoj sociálního podnikání a státní podpora je podmínkou pro vytvoření stabilního zázemí pro děti v pěstounské péči. V těchto ohledech mají sousední země (Rakousko, Německo, Polsko aj.) náskok.*
- *Obtíže , kterými se potýká jsou „kostlivci ve skříní,... neustále se objevují nové problémy z minulosti, z důsledků činnosti Sdružení v uplynulých letech“.*
- *Někdy má dojem, že chybí nadšení pro práci a smysl pro loajalitu.*

Koordinátorka matek vytváří metodické zázemí a má na starost školení adeptek NRP a v budoucnu i pěstounek SOS-DV. Její funkce je jak kontrolní, tak i mapující, aby byla propojena vzájemná spolupráce. Má přímý vliv na přípravu pěstounek a pěstounů.

➤ Jak dále uvádí respondentka: *Proškolení je nutné aktualizovat v duchu požadavků na profesionalitu pěstounské péče. Jejím osobním cílem je zvýšení teoretických znalostí kandidátek na post matek nutných pro zvládání obtížných situací, které mohou pěstounky a přijaté děti potkat. Toto je možné realizovat především formou interaktivních seminářů a workshopů. Témat je mnoho, např. vývojová psychologie, specifika romského etnika, sexualita, komunikace a řešení konfliktů, zdravotní a dětské nemoci, poruchy učení a chování, psychopatologie dítěte, informace z oblasti sociálně právní ochrany dětí, stres a jeho zvládání... Proto by tato témata měla být nejen předmětem vstupního proškolení pěstounek, ale popudem k jejich dalšímu sebevzdělávání.*

➤ *Důležité je, aby budoucí pěstounky znaly organizaci, aby přijaly vytváření zázemí jako společnou práci, nikoli jako samozřejmost. Aby měly motivaci pro další aktivní spolupráci.*

➤ *Za nezbytnou podmínku považuje respondentka udržet hranice profese a nevstupovat do vztahů, které nejsou předmětem jejich pracovních kompetencí.*

Respondent působící v profesi „Pedagogický poradce“

vysvětluje, že původně pracoval s dětmi jako pedagog, měl na starost skupinky dětí na různé volnočasové aktivity.

Svou současnou roli vnímá v kontextu mnohaletých zkušeností práce ve Sdružení. Stál u zrodu brněnské Komunity mládeže a doposud je pověřen její koordinací.

- Jeho hlavními úkoly, jak sám upřesňuje, jsou zavádění nových prvků do pěstounské rodiny a práce s pěstouny, provázení rodiny. Je pověřen komunikací a metodickým vedením pracovníků rozvoje osobnosti dítěte, přičemž klade důraz na výchovu k prosociálnosti a zvyšování sebeúcty dětí a mládeže.
- Respondent definuje problém v nastavení systému jako takového: *„Vesničky jsou „paskvil“ pěstounské péče a kolektivní výchovy. Vidím filozofický rozpor v tom, kde končí vlastní rodina a začíná vesnička. Lze řídit rodinu? Jak respektovat intimitu? To jsou témata, která je potřeba řešit a ne je přehlížet či bagatelizovat. Je otázkou, je-li systém kumulace lidí na jednom prostoru dlouhodobě udržitelný. Je smysluplná existence organizace vytvářející neúplnou rodinu zatěžující pěstounku a poskytující dítěti jakousi náhradu chybějícího domova? Systém nesmí odebírat pěstounce přirozené rodičovské kompetence, ale posilovat ji.“*
- Tento pracovník vyzdvihuje jako pozitivum skutečnost, že dítě je svěřeno do pěstounské péče, nikoli náhradní péče zařízení. Je to klad, který podle něho významně odlišuje české vesničky od např. rakouských, polských a umožňuje rozvoj stabilní vazby dítěte a pěstounky.

Ředitelé vesniček shodně vypovídají, že organizují a vedou celé zařízení po finanční, provozní i odborné stránce. Organizují práci lidí, kteří přímo pracují s dětmi (pedagogové, psychologové), ti pak poskytují zpětnou vazbu

o dění v rodinách. Až na výjimečné situace by ředitelé neměli přímo vstupovat do rodin.

- Úlohou ředitele, uvádí respondenti, je být prostředníkem mezi národní kanceláří a pěstounkami a zaměstnanci vesniček. Mají povinnost předávat ústředí informace a naopak jejich pokyny uvádět v život.
- „Práce ve vesničce má specifické problémy, překvapily mě náročné výchovné problémy pěstounek....Výchova sedmi deprivovaných dětí se mi zdá jako silně předimenzovaný počet. Nejvíce mě překvapilo, že organizace dává matkám až 7 dětí. To mi přijde absolutně nereálné.“, říká ředitelka Medlánek.
- Jeden z respondentů pro ilustraci vysvětluje: „K setkávání s dětmi volím neformální příležitosti. Zúčastňuji se svátečních společných akcí.. Je nezbytné, abychom se navzájem poznávali.“ Druzí dva doplňují: „Ve spolupráci s psychologem má ředitel/ka vesničky zásadní vliv na výběr dítěte.“...„vliv ředitele na adaptační proces dítěte/dětí v nové náhradní rodině má kontrolně podpůrnou funkci“...„Důvěra a profesní etika jsou základem.“
- Někdy je potřeba odmítnout pěstounkami nabízenou roli dozorce typu: „Jestli budeš zlobit, pan ředitel/paní ředitelka si to s tebou vyřídí“, s úsměvem vysvětluje jeden z respondentů.
- V čem vidí všichni respondenti v pozici ředitele problém je: „Nepřipravenost pěstounek na obtížnou roli, malá motivace v oblasti profesního růstu a sebevzdělávání. Výběr pěstounek má zásadní vliv na úspěšnost péče o děti. Je potřeba poučit se z některých neuvážených výběrů pěstounek v minulosti. Pěstounka má

být partnerem, nikoli klientem ve vesničce."

Rodinní průvodci jsou **psychologové - poradci**, jejichž úkolem je provázet rodinu. Tato skupina respondentů popisuje svou pracovní roli v SOS vesničkách následovně:

- Rodinní poradci pro pěstounku a děti poskytují individuální poradenství pro dítě, často v podobě intenzivní dlouhodobé práce.
- Nejsou terapeutky pěstounky; pokud by potřebovala takovou pomoc, je nutno ji předat některému z kolegů.
- Často se pohybují na samé hranici, jak co se týče angažovanosti, tak překračování hodinové dotace.
- Jejich práce s klienty je specifická tím, že většinou přichází oni za klientem, pracují s ním v jeho prostředí.
- Vymežitelné jsou tři základní oblasti: podpora, prevence a kontrola.

Jednotliví respondenti upřesňují:

➤ *Pomoc terapeuta a jeho přizpůsobení se pomáhá matce více rozumět situaci, být klidnější. Nesmí terapeutizovat náhradní rodinu, ale posilovat matku, její kompetence.*

➤ *Průvodce rodiny má poradní hlas při výběru dětí do rodin. Pomáhá zvládat adaptační proces dětí, které přicházejí z DD, DM, KÚ....Řeší problémy biologických i nevlastních nově vzniklých sourozeneckých skupin.*

➤ Vzhledem k neromským SOS pěstounkám bývají problémy u dětí romského etnika.... Někdy je náhradní rodina smíšená z „bílých“ a romských dětí.... Některé děti přichází do náhradní rodiny v relativně vysokém věku, ty mívají větší potíže s adaptací a vyrovnáváním se s následky předchozích životních zkušeností a traumat.... Typickým frekventovaným problémem je sociální nezralost v důsledku zanedbávání, někdy i týrání....Stupeň psychické deprivace a případné psychopatologie, nebo zdravotní potíže dětí určují hledání způsobů, jak zvládat situaci.

➤ Může se stát, že dítě svými potížemi zatíží rodinu a vztahy v ní natolik, že musí být odebráno z pěstounské péče zpět do ústavní výchovy a rodina se dlouho a obtížně vzpamatovává.

➤ „Fakt, že žije pěstounka s dětmi sama, s postupem času vnímám jako velký hendikep,“ říká jeden z respondentů „...nemá nikoho, kdo by poskytl svůj a třeba i jiný názor, prostor a oporu, radu, sdílení.“ (Připomínám, že většina současných pěstunek přišla do vesniček v době, kdy bylo povinné smluvně přislíbit neprovdát se a nemít děti.)

Pro ilustraci uvádím pracovníky jmenované konkrétní výchovné problémy: vztah, vzdor, negativismus, krádeže, lhaní, „patologie“, osobní problémy dětí - např. Enuréza => depresivita, vztah k biologickým rodičům, vztahy (s matkou, sourozenci, vrstevníky) a práce na identitě dětí, obtíže s vyrovnáváním se se svou životní situací.

Vztahových problémů, které rodinní průvodci vymezují, je mnoho: biologická rodina, vztahy mezi matkami, vztahy se systémem vesniček, neadekvátní požadavky ze systému, spolupráce a nespolupráce se sociálními úřady, přijetí role matky.

Zmíněný výčet není chaotickým nashromážděním problémů, ale životní realitou náhradních SOS rodin tak, jak ji vnímají vesničkoví psychologové.

Nástrojem ke zpřehlednění jednotlivých situací je výborné INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE DÍTĚTE, umožňující práci s cíli a rozvojem, reflektující smysluplnost, nabízející měřitelnost progresu. Na individuálním plánu se podílí kromě dítěte a pěstounky především pedagog, dalším spolupracovníkem je psycholog. Je to tedy týmový aktivní prvek ovlivňující budoucnost dítěte.

Pedagog vesniček, respektive „Pracovník/pracovnice individuálního plánu rozvoje osobnosti dítěte“ je k dispozici v SOS vesničkách, nebo v komunitě mládeže.

Jak vymezují svou pracovní pozici pedagogové SOS vesniček:

- práce s věkově homogenními skupinami dětí, individuální práce na základě individuálního plánu rozvoje osobnosti dítěte ve spolupráci s pěstounkou a psychologem - průvodcem. *„Úkolem je pomoci pěstounce a společně rozvíjet potenciál každého dítěte, motivovat dítě k účasti...”*
- Na rozdíl od psychologa - průvodce rodiny, nebo asistentek - „tet“, pedagog nedochází do domu/rodiny dítěte. Společné aktivity se odehrávají v prostorách při ředitelství a venku na hřišti.
- Hlavním předpokladem vztahu je, aby dítě přišlo „za ním“. Aktivní spolupráce na bázi dobrovolnosti deleguje úkol pracovníka učinit lákavou nabídku - „něco

vymyslet".

Problémy, které vidí, jsou (shrnuji z jednotlivých výpovědí):

- 1) Zvládnutelnost: Je potřeba, aby děti měly návyky správného chování, což je často těžké. Některé děti jsou skutečně natolik obtížně výchovně zvladatelné, že je náročné s nimi pracovat v rámci dobrovolných volnočasových aktivit.
- 2) Zátěž: deprivace dětí v raném dětství, negativní zkušenosti, zdravotní postižení, individuální osobnostní charakteristiky. Předpoklad, že ve vesničkách žijí děti zcela zdravé, nepoznamenané deprivací a subdeprivací a jinými potížemi, a tudíž se s nimi pracuje jako s dětmi z běžné rodiny, je mylný. Naopak je potřeba brát ohled na limity jednotlivých dětí.
- 3) Citové vazby: SOS matka je garantem vazby, ona je „zplnomocněna“. Někdy je zjevné, že na děti nestačí. Je to problém, který si pak děti nesou do života.
- 4) Velice důležitá je osobnost ředitele vesničky...
„někdejší ředitel, působící ve funkci několik let, to s matkami uměl....Předchozí ředitelka naopak neměla dobré vztahy s pěstounkami, což se odrazilo na spolupráci....Nynější paní ředitelka si opět důvěru pěstounek postupně úspěšně získává..."
- 5) Dětem žijícím výhradně s matkou velmi chybí mužský vzor. Náhradou za chybějící možnosti je právě pozice vesničkového pedagoga, který má vliv na děti a jejich životy. Vesnička je uzavřenější komunita, kde má osobní nesoulad mezi pěstounkami zásadní vliv na vztahy všech, kdo zde žijí. Očekávání matek se často liší od představ pracovníků. Pěstounky nemají pracovní dobu, někdy se zdá, že by totéž chtěly po

zaměstnancích. Komunita vesniček je umělá věkově homogenními skupinami dětí, jsou tu matky, tety, ale chybí rozmanitost, prarodiče, přátelé.

Komunita mládeže, vysvětlila jedna respondentka, začala fungovat pro čtyři sestry z pěstounské péče bývalé SOS pěstounky, které potřebovaly azyl. Po odchodu pěstounky z vesničky se ocitly v nouzi a ohrožení. Postupně prošlo komunitou v Brně - Starém Lískovci 13 dětí plus 3-4 děti v systému polozávislého bydlení. **Pedagogové - průvodci v komunitě mládeže** jsou v jiné roli, mají odlehčit vztahy, pomoci mladým „oprosit se od urputného chránění pěstounky...že jsme tady, je šance potkat se, zažít jiný způsob jednání, komunikace...“.

- Jeden z respondentů upozorňuje: Chráněné prostředí komunity nemá být vnímáno jako nadstandard, ale nadstavba - zprostředkování reálné skutečnosti, reality. Zároveň dospívající musí vědět, že komunita není samozřejmost, ale něco navíc, co každý nemá. Velmi dobré až luxusní hmotné zabezpečení vnímají pracovníci spíše jako problém.

Př.: „Dostali jsme 4 počítače. Kdo si může dovolit v běžné domácnosti takový luxus?... Neukazujeme svět jaký je, systém bere kompetence pěstounkám a v důsledku i dětem, systém z nich dělá mrzáky. ...Jsou nepraktičtí, nesamostatní. Zvyklí, že dostávají věci, že se o ně pečuje.“

- Dvě z respondentek vysvětlují: Komunita mládeže funguje jako samostatná jednotka, ačkoli spadá do administrace chvalčovské SOS vesničky. Pedagogové mají práci rozdělenou do směn. Jeden z nich je vedoucí, organizačně zodpovídá za chod komunity. ...Někdy jsou problémy spojené s prací ve sdružení spíše

zaměstnaneckého charakteru, jako např. dorovnání platu s kolegy, které se řešilo 4 měsíce, nebo administrativní práce pro ústředí, která ubírá prostor pro práci s klientem.

- Všichni průvodci v komunitě mládeže shodně uvádí, shrnuji: Spolupráce s pěstounkou je především v podobě pravidelného telefonického kontaktu, dopisování prostřednictvím e-mailů. Osobní kontakt pěstunek za pracovníky odvádí vedoucí komunity. Všichni musí spolupracovat a dodržovat dohodnutá pravidla. Je potřeba otevírat i zavřené dveře, nevyhýbat se těžkým tématům a věcem, které je trápí. Dospívající často řeší vztah k pěstounce, vrstevníkům, k sobě samým.

6.5.3. Způsoby práce s dítětem popsané z pozic odborných pracovníků

Vliv pracovníků vesniček na vztahové zázemí dítěte v pěstounské péči jsem mapovala dvěma okruhy otázek a odpovědí. První byla otázka č.6- „Jakými způsoby hledáte cestu k dítěti?“ , ke které se navazovala témata vztahující se k identitě dítěte vzhledem k počtu dětí svěřených jedné pěstounce, vlivu původu (ne/romství) a působení prostředí vesničky na sebepojetí dítěte. Tyto dva okruhy výpovědí spojuji. Domnívám se, že pomohou porozumět situaci dítěte. Aby byly výpovědi respondentů konzistentní, určila jsem další podpurný scénář: otázka důvěry při zvládání obtížných situací v životě dítěte, účast dítěte, adaptační proces, životní etapy, sebepojetí, krize, selhání, vnější vlivy společnosti.

Zkoumaný vzorek 19 osob představuje z hlediska pracovních pozic, náplně práce, kompetencí, míry pracovního úvazku a délky praxe ve vesničkách natolik nejednotnou skupinu, že nemá smysl pokoušet se získané odpovědi kvantifikovat za každou cenu. Shrnu, v čem se shodují a uvedu zajímavé příklady, které ilustrují způsoby práce s dětmi v zařízeních.

- Šest z respondentů se vyjádřilo ve smyslu, že náplň jejich práce nespočívá v interakci s dítětem/děťmi v pěstounské péči ve vesničkách. Vyplývá to z jejich pracovní pozice.

Obecné shrnutí výpovědí respondentů, kteří v různé míře vstupují do vztahu s dítětem:

- Z výpovědí zbývajících třinácti respondentů při popisování způsobů práce s dítětem vyznívá v různém kontextu základní rozpor: Do jaké míry lze vstupovat do intimity náhradní SOS rodiny?

Př.: Je nutné co nejméně vstupovat do vztahů v náhradní rodině, aby nebyly deformovány nepřirozenou účastí profesionála.... Pouta mají být mezi dítětem a matkou, mezi SOS sourozenci, ti poskytují dítěti přirozené vazby....Profesionál má dítě znát z důvodů zásadních rozhodnutí v jeho životě, která má v kompetenci, ne kvůli angažování se v jeho osobním životě.

...Upřednostňuje se proto nepřímý vliv v podobě podpory pěstounky tak, aby zbytečně nezvyšoval povědomí o institucionálnosti jejich domova...Je otázkou, jestli není systém nastaven vůči dítěti příliš pečujícím způsobem ze strany Sdružení.

- Pět ze třinácti respondentů, kteří se hlásí k přímé práci s dítětem, negativně hodnotí nepřirozenost prostředí SOS vesniček.

Např. jedna z respondentek je spojuje s

(parafrázuji):...projevy v každodenním životě - záškoláctví, potíže se vztahy, popíjení - je za tím něco dál... „Prostředí vesničky není přirozené, maminka nechodí do práce a je pořád doma, opravy řeší údržbář - správce vesniček.“

- Z respondenty popsaných způsobů práce s dítětem lze pozorovat hierarchickou strukturu instituce, promítají se v nich i základní principy SOS vesniček. Je zřejmé, že ředitelé nebudou v přímém každodenním kontaktu s dítětem. Psychologové - rodinní průvodci jsou k dispozici především pěstounkám. Pedagogové ve vesničkách i v komunitě mládeže mají největší prostor k práci s dětmi a dospívajícími.
- Způsoby práce jsou respondenty popisovány v další rovině, ze které, podle mého názoru, vyznívá tenze. *Kompetence podporujícího a zároveň kontrolujícího pracovníka, založené na důvěře, jsou náročné na nastavení hranic a pravidel, parafrázuji shodné vyjádření pěti různých respondentů.*

Konkrétní způsoby práce s dítětem uváděné odbornými pracovníky, kteří přímo vstupují do vztahů s dítětem:

O co se všichni pracovníci snaží především, je **individuální přístup**

- Každé dítě má ve spolupráci s matkou, pedagogem a

psychologem zajištěn individuální přístup v podobě plánovaného rozvoje osobnosti.

- Probírají se různá témata uzpůsobená s ohledem na věk dítěte formou her, povídání, společných akcí.

Modelový příklad z praxe z pozice psychologů - rodinných průvodců:

Psycholog musí citlivě pracovat v rodině, vytvářet bezpečné prostředí. Pravidelná diagnostika napomáhá řešení komplikovaných situací (vzniklých např. důsledkem někdejšího zanedbávání, či zneužívání dítěte). Psychologové mluví o nepřipravenosti a možná i nepřipravitelnosti na situace - „náhradní rodině bez genetické zkušenosti“, nutnosti respektu limitů - „co má dítě nadědino“.

Modelový příklad z praxe z pozice pracovníků individuálního rozvoje osobnosti dítěte:

Pedagogovi je dítě partnerem, který má cítit přirozenou autoritu a bezpečí a zároveň mít vždy pocit, že je brán vážně. Hodnoty, jako je spravedlnost, plnění slibů a podobně, jsou pro děti nezbytné. Potřebují podporu a hodně chvály. Vytýkat se vždy musí se zdůvodněním, vysvětlením. Základem je otevřená komunikace - projevení zájmu a snahy pomoci - navázání se a poslouchání (naslouchání) dítěte, brát ho vážně, „rozumně“. Pak se dají vytvořit pravidla pro spolupráci - dítě zájem opětuje, aktivit se účastní.

Modelový příklad z praxe z pozice pracovníků komunity mládeže:

Nepěstovat pocit, že se s dítětem spřáhnu proti mámě. Jednáme a hovoříme o pěstounce vždy s úctou.

V období dospívání a rané dospělosti je prioritou kamarádský způsob jednání s mladým člověkem, ale ne za každou cenu. Průvodce je partner, kamarád, ale zároveň i autorita. Budovat vzájemný vztah stojí za to. Účastní se všech povinností v komunitě, učí se hospodařit, pravidla, uklízet, vařit, prát, třeba i vyspravit zeď a vymalovat, spravit výlevku a podobné praktické dovednosti. Kromě provázení a možností kdykoliv se obrátit na pracovníky komunity, mají speciální, komunitou pořádané programy na témata: sebeúcta, rodina, rodinné mapy, partnerské vztahy, sexuální a rodičovská výchova. Často jsou zváni i kamarádi, lidé mimo komunitu.

Identita a počet dětí v SOS rodině

Své stanovisko k počtu dětí vyjádřilo všech 19 respondentů, jedenáct z nich je přesvědčeno o smysluplném kompromisu: 3-4 děti v jedné rodině, tři respondenti se vyslovili pro postupné doplňování dětí do počtu 6, jeden považuje individuální péči pro 1-2 děti za jedinou smysluplnou. Pět respondentů zdůrazňuje, že počet dětí v rodině je velmi individuální, měl by se řídit osobními možnostmi pěstounky a individuálními nároky dětí.

Příklady názorů jednotlivých respondentů:

- „Ve Chvalčově považujeme za standard čtyři děti v péči jedné pěstounky“
- V minulosti se tlak na doplňování dětí do počtu 6-7 v rodině velmi negativně projevil. Některé pěstounky i děti trvalou zátěží neunesly. Neúměrné zatížení pěstounek a dětí se podepsalo na fyzickém a duševním zdraví pěstounek i dětí.
- V současné době je v případě momentální neschopnosti rodiny přijmout dalšího člena - dítě zvolena

strategie „jednoroční regenerace rodiny“.

- Je lépe doplňovat skupinu mladšími dětmi, starší se pak cítí méně ohroženy. Mívají ke svým mladším sourozencům pěkný pečující vztah.

Modelové příklady názorů odborných pracovníků:

Individuální a citlivý přístup k vytváření náhradních rodin je realizovaný velmi náročně. Probíhá v několika etapách. Vyhledávání vhodných dětí - adeptů na doplnění do konkrétní rodiny ve spolupráci s ředitelem vesničky a dalšími odpovědnými osobami prochází náročnou fází výběru. Idealistická myšlenka bratrů a sester opečovávaných SOS matkou, žijících šťastně v komunitě SOS vesničky, je realisticky převedena do skutečného obrazu pěstounky (která má své potenciály a limity) a dětí, z nichž je každý individualitou, významně ovlivňující vztahy v náhradní rodině.

Jak je to se sourozenci v rodinách? Pěstounské rodiny samozřejmě nevznikají příchodem pěti, sedmi dětí a jedné pěstounky do SOS domu, ale dlouhým procesem postupného vytváření náhradní rodiny. Vznik SOS pěstounské „rodiny“ je vysoce individuální záležitost závisící na osobnosti matky i jednotlivých dětí. Vyhledávání vhodných dětských adeptů ke konkrétní rodině je odpovědný a náročný proces. K pěstounce a 2-3 dětem, obvykle sourozencům, po čase adaptace a utvoření pevných vazeb přibývá další sourozenec, či dva. Často tedy u jedné pěstounky pobývají dvě i tři sourozenecké skupiny. Větší počet dětí neznamena vždy „sehraný mančaft“, jak jej popisoval Zdeněk Matějček, ale někdy i silné rivalry. Velmi záleží na věku, ve kterém jsou děti přijímány do pěstounské SOS péče.

Identita a romství

K romské otázce se vyjádřilo všech 19 respondentů. Z jejich odpovědí jednoznačně vyplývá názor, že Romové v zařízeních SOS vesniček jsou vychovávaní v majoritním kulturním duchu. Pěstounky jsou podle pěti z nich nositelky veškerého know-how v rodině, jen ony mohou pomáhat dětem pozitivně vnímat své romství. Jedna z respondentek říká: „*Vychováváme z nich kokosy.*“. Podobný názor sdílí dalších šest respondentů, podle nich děti své romství neprožívají, cítí se být „*bílými*“. Čtyři pracovníci považují za hlavní potíží v hledání pozitivního sebepřijetí fakt, že dětem selhala vlastní rodina. Otázku vlivu ne/romství považují za sekundární.

Příklady názorů jednotlivých respondentů:

- a) *ve vesničkách nenajdete pěstounku romského původu,*
- b) *dětí tohoto etnika je zde tradičně více než polovina,*
- c) *ačkoli většina pěstunek nemá problém s romstvím jako takovým, nehledají způsoby, jak dětem jejich národnostní specifika předávat,*
- d) *děti mají různou a někdy i nulovou zkušenost s životem v romské společnosti,*
- e) *zatímco na Karlovarsku a Brněnsku je romské etnikum mimo vesničky běžným fenoménem, na Hostýnsku prakticky chybí,*
- f) *je obtížné z hlediska pedagogů, psychologů a ředitelů nahlížet na problematiku jako na oblast, kterou by mohli řešit.*

Vliv prostředí vesniček na sebepojetí dětí z pohledu jednotlivých respondentů:

- Některé děti mají pocit, že jsou ve vesničce jen na skok, chápou svou situaci jako dočasnou.
- At' už vlivem předešlých traumat a životních změn, nebo prostým střídáním prostředí, děti i dospívající prožívají problémy s navazováním vztahů mimo vesničkovou komunitu.
- Identita „vesničkového dítěte“ není nikým vnímána jako pocit sounáležitosti či hrdosti, spíše naopak.
- Jsou velmi dobře materiálně vybaveni, často lépe než jejich spolužáci, ačkoli většinou původně pochází ze sociálně slabých rodin.
- Chvalčovské děti bývají ostrakizováni jako „Sosáci“. Je zřejmé, že uzavřenost vesniček na jednu stranu děti chrání, na druhou izoluje.
- V dospívajícím věku, kdy se děti chtějí identifikovat se svými vrstevníky, špatně snáší výlučnost komunity. Proto také Komunita mládeže ve Starém Lískovci není označena, vyrobené velkoformátové logo odstranili. V předsíni visí velký trám, kde jsou zářezy všech členů, přátel a příznivců komunity mládeže.
- Psycholožka, která sama vyrůstala v SOS vesničce. upozorňuje na problém nevyřešených traumat z dětství. Muže, kteří zemřeli na následky abúzu alkoholu, či spáchali sebevraždu v dospělém věku, k sebezničení vedla krize identity. Podle ní pěstounky jen velmi obtížně mohou úspěšně vychovávat větší počet deprivovaných dětí v nepřírozené komunitě. Chlapci, kterým především chybí

identifikace s mužským vzorem, jsou pak více ohroženi existenciální frustrací. Ačkoli výzkum pozdních následků psychické deprivace v dětství (Kovařík, Bubleová, Matějček 1995) ukázal větší rizikovost u chlapců, kteří vyrůstali v SOS-DV, ještě se zde ale neobjevil fatální důsledek v podobě předčasných úmrtí těchto mužů.

6.5.4. Odborní pracovníci a jejich spolupráce s pěstounkami

„Popište mi, prosím, Váš přístup k
pěstounovi.“ (otázka č.9), vybídla jsem respondenty. Na takovou otázku lze odpovědět tisíci a jedním způsobem. Měla jsem připravený podpůrný bodový scénář, ale vlastní pojetí jsem ponechala na respondentovi. Vznikl barevný obraz, jak vnímají respondenti svůj vliv na pěstounky. Prostor, jak uchopit svou roli podporovatele pěstounky náhradní SOS rodiny, se opět přirozeně rozvrstvil podle jednotlivých pracovních pozic a míry sepětí pracovníka s pěstounkou.

Výběr z postřehů jednotlivých respondentů:

- Vlastně jakýkoliv expertní vstup ještě více zdůrazňuje nepřirozenost a umělost systému, upozorňuje na pochybnost vytvořené „rodiny“.
- Bez aktivní účasti pěstounky nemá význam snažit se cokoliv ovlivňovat.
- V minulosti byl výběr matek neuvážený – nevyhledávali zdravou, silnou osobnost, ale pomáhali ženám v různých obtížných životních situacích nalézt bydlení, zajištění,

nový smysl života. Věřili, že tyto „chudinky“ pak budou pomáhat dětem a všichni budou šťastní. Z neuvážených předchozích výběrů matek se kumulují současné problémy.

➤ Přístup k pěstounovi má být provázející. Nenutit, pracovat společně. Hlavní slovo má pěstounka. Vytvořit společný neutrální prostor k trávení volného času, je možná cesta. (V Medláncích je ho málo, společenská místnost a klubovna nestačí, když není možné jít ven.) Důležitá je osobnost ředitele, musí být matkami oblíben, měl by být kompetentní, příjemný, nedirektivní a zároveň schopný získat a udržet si potřebný respekt.

➤ KDI stále ignoruje fakt, že v ČR pěstounka není zaměstnancem a má děti soudně svěřené do péče - pozice pěstounky versus plnění závazků vůči SOS organizaci je legislativně nedorozuměna. Ale princip „dítě patří k pěstounce“ je zásadní pro výkon náhradní rodinné péče.

➤ Hlavní náplní pracovníků je vždy zakázka ze strany pěstounky a práce na rozvoji osobnosti dítěte - profesionál jí pomůže nést odpovědnost za plánování, hledání cest a možností. Modelování situací vyžaduje čas, energii a invenci.

➤ Vesničky jsou dále, než individuální pěstounská péče, mají co ukázat veřejnosti. Pěstounky jsou na svou roli cíleně připravované, ačkoli způsob výběru a přípravy pěstounek je třeba zlepšit.

➤ „Všemu je potřeba dát čas, aby pěstounka neměla pocit, že je pod tlakem.“

➤ „Standardy kvality sociálních služeb jsou pro potřebné, NRP je expertní složka, které náleží samostatná kategorie v rezortu MPSV. Dítě nemá být klientem sociální

služby, má se mu umožnit žít v (náhradní) rodině."

➤ Někdy je potřeba ovlivňovat pěstounky, aby nepatologizovaly chování dětí. Berou vážně věci, které by měly zvládat s humorným nadhledem.

➤ Zařízení nejsou klauzurou ani klášterem, není důvod, proč se vyhýbat mužům v životě pěstounek, je dobré, když mají ženy partnery. Spíš je problémem, má-li pěstounka nevyřešenou otázku vztahu k mužům; to se může negativně projevovat při péči o svěřené děti.

➤ Povyprávět si s pěstounkou, najít „ventil“ - bavit se o jiných věcech, než je rodina, výchovné problémy.... , jinak by práce s dětmi ani neměla smysl.

➤ „At' je pěstounka jaká chce a stejně tak vztahy s děckem, je vždy respektována. Průvodce ani jeho kolegové o ní nemluví negativně.“...."Dát lásku bez očekávání, že se nám vrátí, to je úkol pěstounky, který je obdivuhodný."

➤ „I když jsou děcka na komunitě, pěstounka zůstává odpovědnou výchovnou osobou. Pro dítě je důležitá, stabilní, at' je vztah jakýkoliv..... Neznejistovat, podporovat děcka je společná snaha."

Respekt. Akceptace. Intimita. Tyto tři zásady se prolínají výpověďmi všech respondentů. Chceme-li se přiblížit alespoň zdání rodiny, je na prvním místě vždy pěstounka. Ona má dítě/děti ve své péči. Jak po právní stránce (a je dobře, že pěstounky mají soudně přiznané děti do své péče), tak co se týče života dítěte nese plnou odpovědnost. Pracovník by měl do kontaktu vstupovat vyžádaně a s respektem. Takto se vyslovuje čtrnáct

respondentů. Čtyři z nich doplňují, že pěstounka není de-jure nucena ke spolupráci, je jí poskytován plat, prostředky na provoz domácnosti nad 100 Kč a další jistoty, ale to neznamena, že je jimi zavázána.

Podpora. Kontrola. Prevence. Takto vymezují všichni respondenti v přímém vztahu k pěstounkám svou funkci v systému SOS vesniček. Nastavení „ne klient za mnou“ zavazuje pracovníky, k práci s přímou zakázkou pěstounky. Jakýkoliv nevyžádaný zásah jí ohrožuje. Sdružení má v podstatě pouze oznamovací povinnost, pokud má podezření na ohrožení dítěte. Pěstounky jsou kompetentní přicházet s problémem. Co nejmenší míra direktivnosti a kontroly je nezbytností. Podpora je základem působení.

- Pozn: Odchod některých pěstounek komentoval ředitel Chvalčova, jako přirozený vývoj situace. Neměl prý jinou možnost, než vyzvat k odchodu pěstounky, které odmítly spolupracovat na nové koncepci. Pěstounky měly rok na rozmyšlenou.

6.5.5. Práce s biologickou rodinou dítěte

Realizace práva dítěte na původní biologickou rodinu v České republice často pokulhává, je terčem kritiky nezávislých arbitrů (např. UNICEF, ČHV aj.). Proto jsem na práci s původní rodinou dítěte pobývajícího v náhradní rodinné péči v SOS vesničce zaměřila zvláštní pozornost. Práci s biologickou rodinou jsem věnovala dvě otázky: 8- „Jaké jsou Vaše způsoby práce s biologickou rodinou?“, 10- „Jaká je Vaše role při vzájemných kontaktech dětí, pěstounů a původní rodiny?“.

Národní ředitelka, pedagogický poradce a koordinátorka matek s biologickou rodinou dítěte nepracují. Na úrovni národní kanceláře probíhá nastavení pravidel a postupů, je vytvořen mezinárodní strategický plán, který má být implementován a realizován v r. 2010.

Kompetence, podmínky, způsoby spolupráce, zkušenosti, příklady z praxe. Tak lze shrnout vyjádření respondentů. Bez výjimky jmenují pěstounku jako základní řešitelku problému. Ona zná životní historii dítěte, práce s biologickou rodinou je plně v její kompetenci, hlavní podporu jí poskytuje rodinný poradce – psycholog. Dva respondenti uvádí sociální pracovníci jako další hlavní osobu nesoucí odpovědnost za kontakt dítěte a biologických rodičů.

Příklady názorů jednotlivých respondentů:

➤ Ředitelé jsou odpovědní za vše, co se děje v areálu vesničky, tedy i za úspěšnou realizaci setkání.

Respektive, zasahují v momentě, kdy je pěstounská rodina ohrožena jednáním původních rodičů. Pěstounka má být chráněna před afektivními výlevy.

➤ Již samotné odebrání dětí z původních rodin je problémem. Je třeba podporovat sanaci, kde má takový postup efekt pro dítě. Na druhé straně někteří rodiče byli zbaveni rodičovských práv, nebo nejeví o dítě zájem. Zde se pracuje s virtuální původní rodinou, dítě musí znát svůj životní příběh.

➤ „Práce s původní rodinou představuje velkou zátěž pro pěstounku. Je namáhavé, když rodina spolupracuje. Těžké a smysluplné.... Na začátku bývá vlna zájmu, která často brzy opadne. Musí se domluvit pravidla a pravidelnost, je nutné poskytnout podporu, vytvořit oboustranně přijatelný

rámec interakcí, dohodu."

➤ „Výhoda systému je, že náhradní matka nemusí spolupracovat přímo s původní rodinou, může být zastupována. Dítě pak nemá pocity viny, že má rádo obě rodiny, což bývá obzvláště problémem u starších dětí."

➤ Není-li vůle dodržet smysluplný kontakt biologických rodičů s dítětem, je někdy potřeba setkání pozastavit, „bloknout". Biologický rodič musí akceptovat pravidla spoluvytvořené dohody a spolupracovat. Musí respektovat, kdy, jak a za jakých konkrétních podmínek bude uskutečňován jeho kontakt s dítětem. Je povinen dodržovat časové limity, což zahrnuje i uznání, že je potřeba dítě chránit a ne neohlášeně přijet a dožadovat se okamžité schůzky s ním. Musí zde být vzájemný respekt mezi původní rodinou - dítětem - náhradní rodinou (pěstounkou). Je třeba dítě ochránit před sekundární traumatizací, kterou je v případě neošetřeného kontaktu s biologickými rodiči ohroženo. Rodiče se často stylizují do pro ně přijatelné role, což v dítěti může vyvolat velký zmatek. Nechápe, proč není s nimi, věří jejich vymyšleným konstrukcím a slibům.

➤ „„Dvousečná zbraň", tak bych charakterizoval vliv biologického rodiče na dítě v SOS vesničce.... Nárok na vlastní rodiče je pochopitelný, potřeba identifikace je pro děti důležitá zejména v období dospívání."

➤ Hodně záleží na pěstounce, jejím vysvětlování. Průvodci v komunitě mládeže se tématem vlastních rodičů často zabývají. S biologickými rodiči mají děcka v období dospívání nevyřešený vztah, občas to na ně těžce dolehne. Někdy potlačená traumata, která děti vytěsnily, můžou vést k vnitřní sebeagresi a posléze k subdepresivnímu ladění osobnosti dítěte.

➤ *Neposkytuji žádný expertní přístup. Pouze na úrovni sdílení vracím dítě, aby bylo rádo, že se narodilo a mohlo mít více rádo samo sebe.*", zdůrazňuje pracovnice komunity mládeže.

➤ *Pracovník rozvoje dítěte - pedagog vytváří programy pro děti, kde se o těchto problémech ,mohou bavit. Pomáhá dítěti uspořádat si vzpomínky. „Pokud děcka mají nějakého rodiče, je potřeba jim připomínat, že všichni rodiče chtěli být dobří. Nikdy se na své kořeny nemůžeme dívat úplně negativně.“*

Modelové příklady z praxe

Rodiče se objeví po 3 letech po propuštění z výkonu trestu a jejich děti říkají cizí paní „mami“. Pocity viny, které prezentují planými sliby: „Však my už si to vyřídíme.“.. Z takto neošetřeného kontaktu jsou děti zmatené, naštvané, nešťastné. Má destruktivní dopad na vztahy v náhradní SOS rodině.

Jsou případy naprosto bezproblémové, kdy děti odchází na víkend, část prázdnin k otci a udržování vztahu s rodičem je pozitivní.

Jeden příklad, kdy byla zahájena práce s biologickou rodinou až po přemístění dětí z DD do pěstounské péče v SOS vesničky, potvrzuje náročnost nastavení vzájemné tolerance pěstounské a původní rodiny. Dvě děti, které matka dlouhodobě zanedbávala, ale má k nim citový vztah, příchodem do SOS vesničky získaly stabilní zázemí, zároveň však vznikla komplikovaná situace. Bylo třeba pracovat s biologickou matkou na stanovení pravidel kontaktu s dětmi. Nejprve k ní jezdily na víkendové návštěvy, jak byly zvyklé z DD. Ukázalo se, že jim nevěnovala pozornost, děti nechávala
pozn: pokračování na str. 69

pozn: pokračování ze str. 68

bezprizorní. Nově vytvořený vztah k SOS pěstounce v dětech vyvolával velký zmatek. Místo setkávání bylo přesunuto na neutrální prostor ve vesničce. Dohodou o kontaktu biologické matky s dětmi v prostředí SOS vesničky došlo posléze

z původních šesti na dvě hodiny (na vlastní žádost biologické matky), zvyká si trávit čas s dětmi aktivně – věnovat se jim. Pedagog pracuje s biologickou matkou, pro kterou je těžké smířit se se svou neschopností postarat se, pečovat. To vyžaduje lidský neexpertní přístup, citlivou komunikaci, podporu.

Výhodou vesničky je rozdělení rolí: ředitelka poskytne zázemí, průvodce rodiny pracuje s pěstounkou a dětmi na zvládání obtíží při přechodech „od jedné maminky ke druhé“ a pedagog je oporou biologické matky.

6.5.6. Prostředí SOS vesniček

Zajímal mě názor zaměstnanců na prostředí vesniček, ačkoli zkuste se ptát lidí na sídlišti Jižní město, jak jsou spokojeni s prostředím, ve kterém žijí/a jak by si představovali ideál. Pochybuji, že většina by upřednostňovala život v paneláku před domkem, či jiným větším luxusem.

Mozaika názorů vznikla z dotazů: 11-Jaký máte názor na prostředí SOS-DV? (Co je nutno změnit a co zachovat? Napadá vás jiná alternativa?), 12-Kdybyste mohl/a vytvořit ideální vesničku snů, jak by podle Vás vypadala?, 13A-Jak se díváte na plán přijímat páry?

Páry ano či ne? I takto lze zjednodušit otázku dotýkající se staronové strategie českých vesniček. Nicméně odpovědi respondentů se nepohybovaly jen v těchto rovinách. Názory by bylo možné škálovat klasickou pětibodovou

stupnicí typu: rozhodně ano - ano, ale - nevím - ne, ačkoli - rozhodně ne. Přesto se raději budu držet svého předchozího schematu interpretací výpovědí.

Pozn.: Své stanovisko vyjádřilo všech 19. respondentů.

Devět respondentů vyjádřilo bezvýhradnou podporu přijímání párů pěstounů do SOS vesniček. Příklady:

- *„Jedná se o dlouhodobou snahu, ostatně páry už ve vesničce jsou.“, říká ředitel Chvalčova*
- *„Nelze podceňovat vliv partnerů (mužů), stavět pěstounky do role dětem oddaných světic....Nechápu, proč tu páry už dávno nejsou.“*

Zbytek respondentů vyjádřil pochyby:

- *„Budou mít noví pěstouni soukromí, nebo se stanou sledovanou raritou?“*
- *„Proč budou stěhovat páry do vesniček? Nebylo by lepší realizovat pěstounskou péči mimo zařízení?“*

Stručné shrnutí vyjádření odborných pracovníků na prostředí SOS-DV:

Pozn.: Své stanovisko vyjádřilo 17. respondentů.

Názor na neudržitelnost prostředí a nutnost rozptýlit pěstounské rodiny v dostupné lokalitě a ponechat jen expertní zázemí zastává deset respondentů. Domnívají se, že kumulace dětí s podobnými problémy způsobuje těžkosti v podobě sociální izolace dětí i pěstounek. Považují princip SOS vesniček za nepřijatelný

- *„Škola života by neměla být komunita vesniček, ale*

rodina."

➤ „Vybudujeme uměle rodinu, abychom ji posléze rozbili...Děti. Nevidí maminku chodit do práce, mají dojem, že zatímco oni jsou ve škole, matka má volno a nic nedělá."

Jeden respondent považuje systém za dobrý, problém spatřuje v nedostatečné podpoře státu: „Stát musí převzít odpovědnost za chod v zařízeních pro výkon pěstounské péče..."

Jeden respondent se domnívá, že vesničky jsou krásné prostředí, ale problém je v nesprávném výběru pěstounek a neuváženém výběru dětí. Zároveň by navrhoval zrušit všechny úřednické a údržbářské pracovní pozice. Nevidí potřebu, aby vesničky zaměstnávaly správce, když si každý dnes může zavolat specialistu - opraváře.

Dva respondenti spatřují hlavní problém ve stávajících počtech dětí v náhradních rodinách, který nekopíruje společenskou realitu.

➤ „Není reálné vychovávat několik deprivovaných problémových dětí....Co je to za ženskou, že se nechá zavřít v takovém.ústavu?"

➤ „Je mi těch děcek líto, někdy mám dojem, že jsou až na posledním místě."

Jeden respondent vidí hlavní problém v ekonomické udržitelnosti: „Tři vesničky na desetimilionovou republiku je podle mě příliš....Stačilo by provozovat jednu a pořádně."

„Chybí legislativní podpora ze strany národní kanceláře,....chybějící právní subjektivita vesniček

znemožňuje změnit podmínky práce,...", charakterizuje hlavní problém vesniček jeden respondent.

Je zajímavé, že komentář k současnému prostředí vesniček (otázka č. 10) a představa ideálu (dotaz č. 11) byly ve vzájemné shodě. Respondenti byli ve výpovědích konzistentní. Vyplývá z nich, že více než polovina pracovníků vnímá současnou podobu vesniček jako neudržitelnou. Považují za nutné realizovat pěstounskou péči v prostředí neizolovaném od okolí, navrhuji zrušit vesničky.

Např.: Jedna z respondentek přirovnává vesničky ke krásnému domu bez schodů. Jednotlivá podlaží nejsou propojena. Koncept je podle ní dobrý, péče o dospívající děti v komunitě mládeže by, podle jejího názoru, měla být zachována.

Názory na prostředí situované na závěr rozhovorů stimulovaly respondenty k vytvoření nabídky na úpravu současné situace:

- 1) nabídnout realizaci pěstounské péče mimo vesničky,
- 2) snížit míru finanční podpory pěstounek a dětí s cílem udělat prostor pro aktivizující prostředí,
- 3) orientovat se na individuální pěstounskou péči tam, kde pěstounka nemá ambice, nebo osobnostní předpoklady vychovávat větší počet dětí.

6.6. Závěrečný komentář k výzkumu

Z metod kvalitativního výzkumu jsem využila způsoby, které pracovníkům umožnily poskytnutí vlastní autentické zkušenosti z práce ve Sdružení. Ze získaných výpovědí respondentů jsem vybrala k závěrečné rekapitulaci:

- Zkoumaný vzorek 19 osob představuje z hlediska pracovních pozic, náplně práce, kompetencí, míry pracovního úvazku a délky praxe ve vesničkách natolik nejednotnou skupinu, že ne vždy mělo smysl pokoušet se získané odpovědi kvantifikovat.
- Osm z respondentů tj. 42% v době realizace rozhovoru pracovalo ve Sdružení rok a méně. Dva z respondentů plánovali odchod z pracovní pozice.
- Z výpovědí třinácti respondentů tj. 68%, jejichž práce spočívá v interakci s dítětem, při popisování způsobů práce s dítětem vyznívá v různém kontextu základní problém: Není definováno jaké míry lze vstupovat do intimity náhradní SOS rodiny. 39% z respondentů, kteří se hlásí k přímé práci s dítětem, z tohoto důvodu negativně hodnotí nepřírozenost prostředí SOS vesniček.
- Chceme-li se přiblížit alespoň zdání rodiny, je na prvním místě vždy pěstounka. Ona má dítě/děti ve své péči. Jak po právní stránce, tak co se týče života dítěte nese plnou odpovědnost. Pracovník by měl do kontaktu vstupovat vyžádaně a s respektem. Takto se vyslovuje 74% tj. 14 respondentů .
- Své stanovisko k počtu dětí vyjádřilo všech 19 respondentů, **58%** tj. 11 z nich je přesvědčeno o

smysluplném kompromisu: **3-4 děti v jedné rodině**; 16% - tři respondenti - se vyslovili pro postupné doplňování dětí do počtu 6; jeden (5%) považuje individuální péči pro 1-2 děti za jedinou smysluplnou; 26% - pět respondentů - zdůrazňuje, že počet dětí v rodině je velmi individuální, měl by se řídit osobními možnostmi pěstounky a individuálními nároky dětí.

- K romské otázce se vyjádřilo všech 19 respondentů. Z jejich odpovědí jednoznačně vyplývá názor, že Romové v zařízeních SOS vesniček jsou vychovávaní v majoritním kulturním duchu s minimální možností identifikace s vlastní, romskou, kulturou.
- 59% (10 ze 17ti) respondentů si myslí, vesničky nejsou přirozenou součástí komunity.

Zaměstnanci - konflikt v roli způsobený nedostatečným vymezením kompetencí.

Zaměstnanci vs. pěstounky - tenze způsobená nevyjasněnými podmínkami intervence v náhradní SOS rodině, byť je pěstounka respektována jako primární osoba dítěte.

Vesničky, kde rodiny žijí nejsou integrovány v komunitě. Chybí základní proklamovaný princip - vesničky nejsou ani provozovány ani vnímány jako „obec“.

ZÁVĚR

Vyměnil bych děti a matky", povzdechl si jeden z respondentů. Ale matky jsou jaké jsou a děti rovněž. Práci ve vesničkách vyhledali právě ti, které jsem měla možnost zpovídat. Na rozdíl od pěstounek nejsou vázáni na děti, náhradní rodinu. Mohou ze systému SOS vesniček, z pracovněprávního vztahu, v podstatě kdykoliv vystoupit. Pěstounky, mající v péči větší počet dětí, jsou materiálně a existenčně závislé na organizaci.

Role ženy ve společnosti se během uplynulých desetiletí velmi proměnila. Zatímco v padesátých letech 20. století byla čtyřiaadvacetihodinová práce ženy v domácnosti normou, o dvacet let později se západoevropské vesničky setkávají s problémem nedostatku matek. Je samozřejmostí, že se ženy uplatňují na trhu práce. Možnost pracovat v sociálních oblastech vesničkám bere vítr z plachet. Vyhlídka života v uzavřené komunitě se stává neatraktivní, dřív komunita chránila, dnes svazuje. Sociální izolace, byť vedená těmi nejbohublibějsími idejemi, je pro většinu Evropanů nepřijatelná.

Výzkum dospělých vyrůstajících pěstounských SOS rodinách zachytil první a druhou generaci pěstounek a jejich dětí (1996). Porevoluční doba však přinesla mnoho změn. Pokud dříve pěstounky přicházely ve víře pomoci potřebným dětem a v posledních deseti letech byly získávány prostřednictvím úřadů práce, je v motivech jejich konání obrovský rozdíl.

Organizace s pracně vybudovaným obrazem dokonalé matky šťastně žijící s kupou dětí v bezpečném podporujícím prostředí působí pitoreskně idealisticky. Princip „dosti dobrý rodič“ je potřeba rozšířit na „dosti dobrý pěstoun“. Pro identitu náhradní rodiny je diskutabilní přijetí modelu SOS matka, daleko spíše by se hodil méně zavazující průměr

„druhá máma“, „náhradní máma“. Pro mě osobně je pozice SOS pěstounky něco jako dárce krve. Ona je dárkyní citu, dárkyní vlastní životní síly. A tak jako krev i síly (fyzické i psychické) je potřeba pravidelně obnovovat za přispění zdravé výživy. *„Oidipovský komplex...je jedním z nejvýznamnějších témat literatury....V reálných rodinách si ovšem děti každého z rodičů mnohokrát zamilují a jejich láska zase mnohokrát ochladne.“* (Nichols, 2005)

Vesničky působí izolovaně a nejistě. Podle mého názoru Sdružení vykazuje velké množství aktivit na úkor kvality. Hlavními potížemi, se kterými se potýkají, je nákladný provoz, slabá podpora veřejnosti, fluktuace zaměstnanců a tabuizované problémy označované nekonkrétními výroky typu: *„následky chyb ve výběrech pěstounek a dětí“*. Tradice, rozsáhlý nemovitý majetek a nesporné úspěchy pěstounek oproti ústavním formám náhradní péče o děti jsou klady. Domnívám se, že jestli se během 2-3 let nepodaří nastavit praktická a funkční pravidla komunikace, kompetencí, řešení situací atp., budou české vesničky pomalu skomírat na úbytě. Věřím ve smysl základní myšlenky SOS vesniček, že dobrá silná žena dokáže poskytnout zázemí potřebným dětem. Udržitelnost a kvalita takovéto neúplné náhradní rodiny je odvislá, jak od hmotného zabezpečení, tak od pomoci multidisciplinárního týmu SOS-DV.

Systému chybí systém. Nepletme si, prosím, systém s ideou. Myšlenka a postavení idealizovaných pravidel poskytuje vesničkám hranice, prostor k realizaci, ale nezajišťuje chod. Otázkou je, jak v současné individualizované společnosti sloučit paternalistickou direktivu se svobodou. Pohledem na hierarchii Sdružení a na názory respondentů lze snadno zjistit, kde se v systému nachází pěstounka a děti. Ano, jsou na konci řetězu. Důvod pro fungování struktur nad nimi. SOS-KDI nazývá svůj způsob

dohlížení nad pravidly výkonu péče ve svých zařízeních „deštníkem“ (web: sos-childrensvillages, 2009). Zaštiťuje a zároveň určuje podmínky k vytvoření pravidel. Standardizace postupů však musí být postavena nejen na základě direktiv SOS-KDI a legislativy ČR, ale především vycházet z realistických plánů. Nabídku spolupráce a podpory pro obyvatele SOS-DV je potřeba individualizovat. Vesničky musí prokázat připravenost být tady „pro dítě“, namísto hledání „dítěte pro sebe“.

Základní podmínkou činnosti SOS vesniček by měla být **komunikace a týmová práce**. Jedině touto cestou může organizace vytvořit pozitivní klima a pocit bezpečí, nezbytné součásti života a výchovy pěstounských dětí. **Pěstounky** musí být součástí týmu, aktivní, zplnomocněné ke své práci. Náročný úkol vytvořit dětem rodinné prostředí mohou pěstounkám pomoci zvládat pověření **pracovníci** Sdružení. Je třeba pracovat se **zakázkou** pěstounky a vyhledávat podporu v podobě **externí spolupráce** s jinými organizacemi a odborníky z oblasti služeb pro rodiny a pěstounské rodiny. **Děti**, které z různých důvodů přišly o zázemí vlastní rodiny, obvykle prošly ústavními zařízeními, než našly náhradní SOS rodinu, potřebují bezpečný domov a životní perspektivu. Musí být připraveny žít po rozpadu náhradní SOS rodiny vlastní život.

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jaké mají děti v SOS vesničkách vztahové zázemí. Jak se jim zde žije. V průběhu realizace se tato otázka proměnila v „**Memento infans**“.

Použitá literatura

Bubleová, V.: *Systémová ochrana dětí musí být především záležitostí státních institucí*, in. Sociální práce, 1/2006, s.15-18.

Bretherton, I.: *The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth*, *Developmental Psychology* 25, 1992, s.759-775. Dostupné na:
http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/online/inge_origins.pdf

Čermák, I.: *Myslet narativně (kvalitativní výzkum „on the road“)*. I.. Čermák, M.. Miovský (Ed). Sborník z konference Kvalitativní výzkum ve vědách o člověku na prahu třetího tisíciletí. Psychologický ústav AV ČR, Nakladatelství Albert, Blansko 2002, s. 11-25.

Disman, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, Praha 2002.

Dytrych, Z., Matějček, Z.: *Jedna zkušenost s metodou Životního příběhu*, in *Psychiatrie 01/01*. Dostupné na:
<http://www.tigis.cz/PSYCHIAT/PSYCH401/09.htm...20/4/09>.

Formánek, O., Vrtbovská, P.: *Jsem náhradní táta, náhradní máma aneb Průvodce pro pěstouny a osvojitele*. Natama, Praha 2006.

Gmeiner, H.: *The SOS children's villages*. Italy, Fotolito Longo Bolzano: SOS-kinderhorf-verlag Innsbruck-München, 2000.

Cháb, M.: *Hrozen vinohradského evangelického sboru: SOS není volání o pomoc, rozhovor s Dagmar Bručkovou 2004*. Dostupné na <http://vinohrady.evangelnet.cz/hrozen/index.php?rok=2004&cislo=40&clanek=item4.html...> 15.10.2008

Koldinská, K.: *Sociální právo*. C. H. Beck, Praha 2007.

Koluchová, J., Matějček, Z.: *Osvojení a pěstounská péče*. Portál, Praha 2002.

Koluchová, J., Sobotková, I.: *Význam uspokojování psychických potřeb dětí v pěstounské péči*. *Pediatric pro praxi* 01/2004. Dostupné na:
<http://www.pediatricpropraxi.cz/pdfs/ped/2004/01/04.pdf>

Kovařík J. a kol.: *Náhradní rodinná péče v praxi*. Portál, Praha 2004.

Krausová, K.: *Sociální adaptace lidí, kteří vyrůstali v SOS dětské vesničce*. /rukopis/; FF UK, Praha 1996.

Langmeier, J., Matějček, Z.: *Psychická deprivace v dětství*. Avicenum, Praha : 1974.

Langmeier, J., Balcar, K., Špitz, J.: *Dětská psychologie, Děti zanedbávané a deprivované*. Portál, Praha 2000.

Matějček, Z., Dytrych, Z.: *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Grada, Praha 2002.

Matějček, Z. a kol. : *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Portál, Praha 1999.

Matějček, Z. Bubleová, V., Kovařík, J.: *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Psychiatrické centrum, Praha 1997.

Matoušek, O. A kol.: *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou*, Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007. FF UK, Praha 2007.

Matoušek, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Portál, Praha 2003.

Matoušek, O. a kol.: *Sociální služby*. Portál, Praha 2007.

Matoušek, O. a kol.: *Slovník sociální práce*. Portál, Praha 2008.

Nichols, M. P.: *Zapomenuté umění naslouchat [Proč naslouchání vztahům prospívá]*. Návrat domů, Praha 2005.

Quality4Children, Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Sdružení SOS dětských vesniček a Člověk hledá člověka, o. s., Praha 2008.

Ryan, T., Rodger, W.: *Vytváření knihy života*. Natama, Praha 2006.

Sobotková, I.: *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. MPSV, Praha 2003.

Sobotková, I.: *Psychologie rodiny*. Portál, Praha 2001.

Tesařová, T.: *Skupinová pěstounská péče s výhradním zaměřením na SOS dětské vesničky*. /rukopis/; FF UK, Praha 2005.

Ůlehla, I.: *Umění pomáhat*. Vydáno nákladem vlastním, Praha 1996.

Vodičková, H.: *SOS dětské vesničky a ústavní výchova jako protikladné formy náhradní rodinné péče*. /rukopis/; FF UK, Praha 1996.

Vrtbovská, P.: *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. DOM, Praha 2005.

Zamykalová, L.: *Obrazy matek*. /rukopis/; FSV UK, Praha 1999

Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe. MPSV, Praha 2003.

Zákony

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ÚZ. Dostupné na: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/094-1963-Sb-zakon-o-rodine.html>....31. 12. 2008

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ÚZ. Dostupné na: http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=sz_468.htm#pu.....31.12.2008

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ÚZ. ÚZ č.702 - Sociální zabezpečení 2009. Sagit: Praha, 2009.

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ÚZ.ÚZ č.702 - Sociální zabezpečení 2009. Sagit: Praha, 2009.

Interní dokumenty Sdružení SOS DV

Dodatek č. 1 k „Dohodě o výkonu pěstounské péče v SOS dětské vesničce“ (12/2004)

Dohoda o právech a povinnostech při výkonu pěstounské péče v SOS dětské vesničce v Doubí (09/1993)

Dohoda o právech a povinnostech při výkonu pěstounské péče v SOS dětské vesničce v Doubí (nedatováno, pravděpodobně 2000-2002)

Dohoda o výkonu pěstounské péče v zařízení uzavřená dle § 44 a násl. z. č. 359/1999 SB. O sociálně-právní ochraně v platném znění (2008)

Interní materiál (neoznačeno): Historie vzniku DV, Organizační řád, Model SOS DV, Personální zabezpečení SOS DV, Cílové okruhy pedagogické práce v SOS DV, Model plánování rozvoje osobnosti, Podpora Sdružení, Podpora státu (platné od 1.1.2007), Komunita mládeže, Podporované samostatné bydlení, Následná péče s integrovanou mládeží.

Jednací řád předsednictva a vedení SOS DV zpracovaný v souladu s pravidly a normami asociace SOS KDI a stanovami Sdružení.

Koncepce péče o mládež Sdružení SOS DV v ČR (2002/03).

Manuál SOS dětských vesniček „SOS DV, konečná verze dokumentu“ 2006: Princip a poslání SOS DV, Standardy SOS DV, Povinnosti SOS DV, Naplňování standardů SOS DV v praxi. (nedatováno)

Model plánování rozvoje Sdružení SOS DV (04/2003): Úvod, Definice a cíl, Plánování rozvoje obecně, Model plánování rozvoje, Literatura.

Podpora poskytovaná Sdružením SOS DV SOS matkám-pěstounkám (2007)- 1. trvalé vzdělávání, 2. podpora týmu zařízení SOS DV směrem k rodině, 3. právo SOS matky-pěstounky na osobní volno a odpočinek, 4. finanční příspěvky organizace, 5. podpora SOS matek-pěstounek s biologickým dítětem.

Pravidla pro přijímání dětí v organizaci Sdružení SOS DV (duben 2003, upraveno červen 2004).

Program na podporu bydlení pro mládež SOS: Pracovní materiál (01/2002).

Přehled strategie SOS DV. Náhradní rodinná péče SOS DV o děti a mládež ve 4 fázích: SOS DV, Komunita mládeže, Podporované samostatné bydlení, Následná péče a vztah s integrovanou mládeží. vč. „Cílové okruhy pedagogické práce“ Model plánování rozvoje osobnosti, Podpora Sdružení, Podpora státu. (platné od 1.1.2007).

Internetové odkazy

Fond ohrožených dětí: „Klokánek“...Dostupné na:
<http://www.fod.cz/klokanek.htm>.....15.4.2009

Ministerstvo práce s sociálních věcí ČR: <http://mpsv.cz>

Ministerstvo vnitra ČR: <http://mvcr.cz>

Sdružení SOS dětských vesniček: <http://www.sos-vesnicky.cz>

SOS Kinderdorf International: <http://www.sos-childrensvillages.org>

V zájmu dítěte:<http://www.vzd.cz/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dopis pěstounek, intervence na ústředí SOS dětských vesniček z 31.5. 2003

Příloha č. 2: Přípravný kurz 2007-2008, zdroj Výroční zpráva 2007

Příloha č. 3: „1.SOS model náhradní rodinné péče o dítě vymezuje rámec naší práce“, ukázka z Manuálu SOS dětských vesniček

Příloha č. 4: Schéma otázek „Vztahové zázemí dítěte v zařízení typu SOS vesničky“

Příloha č. 1:

Dopis pěstounek, intervence na ústředí
SOS dětských vesniček z 31.5. 2003

Vážení členové valné hromady, členové představenstva, vážení hosté.

Vzhledem k vážnosti současné situace v SOS vesničkách jsme se rozhodly pro tento otevřený dopis. Předstupujeme před Vás s nadějí a dobrým úmyslem řešit neutěšený stav v této organizaci, který ohrožuje zdravý vývoj našich dětí, jejich jistoty a perspektivy. Úvodem bych chtěla zdůraznit, že tento otevřený dopis podepsala většina matek z obou SOS vesniček.

Tato organizace je řízena direktivně, neprofesionálně, systémem příkazů a zákazů, vyhrožování a zastrašování maminek. Ze strany vedení dochází k porušování DOHODY O VÝKONU PĚSTOUNSKÉ PÉČE a také k nedodržování STATUTU SOS MATEK. Stáváme se také, bohužel, organizací, která směřuje k poloústavní výchově, přestože děti jsou svěřovány do pěstounské péče přímo nám, SOS maminkám a zodpovědnost za jejich výchovu přebíráme my.

Z vesniček odchází maminky, kterými jsme se donedávna chlubili, např. pí Naďa Fraňková z Chvalčova, která odchází s osmi dětmi. **Pokud se situace Sdružení SOS DV nezmění, uvažují o odchodu z vesniček další maminky.** A to ne kvůli nové koncepci, ale kvůli uvedeným problémům.

Ve chvíli, kdy má matka jiný názor než vedení, je problémová, negativistická, neschopná. V této chvíli není v organizaci jediný člověk, kterému bychom mohli důvěřovat, svěřit se. Člověk, který by se alespoň snažil podívat na věc z pohledu nás, maminek a zauvažoval, jestli na našich názorech není něco pravdy. Jsme vystaveny velkému tlaku, žijeme a pracujeme ve stresu. V rámci vesniček se řeší pouze problémy s matkami a dětmi. Naši práci málokdo uznává, jen se hledají, kritizují a trestají chyby naše a našich dětí. **Necítíme podporu, zázemí ani pomoc od organizace, která by právě pro toto měla fungovat.**

Naopak stále slyšíme, že jsme součástí organizace a musíme jednoznačně a bez diskuze přijmout stále nová nekompromisní pravidla. My tato pravidla přijímáme, je však smutné, že je sami tvůrci a propagátoři nedodržují a porušují.

Namátkou uvádíme, že ředitel vesničky v Doubí, p. Zmuda nesplňuje jednu z důležitých podmínek pro výkon této funkce. Jako svobodný a bezdětný nemá vůbec žádnou představu o rodinném životě s dětmi, navíc často s dětmi problémovými. Z téhož důvodu není schopen pochopit potřeby jednotlivých rodin při využití tety. Také pedagog nesplňuje základní podmínky pro výkon této funkce, nemá odborné vzdělání, je velice mladý, nezkušený. Část jeho práce supluje tudíž ředitel.

Kdo tedy nese Za tento neutěšený stav zodpovědnost? Buďme konkrétní:

1. **Předsednictvo**, které je informováno jen ze strany paní národní ředitelky a jí spřízněných a oddaných spolupracovníků.
2. **Národní ředitelka**, která plně zodpovídá za chod této organizace. Právě jí klademe Za vinu, že ze Sdružení museli v minulosti odejít kvalitní lidé, kteří nás i naše děti chápali a podporovali, např. Mgr. ts. Svatošová (bývalá koordinátorka matek), dr. Ivan Ryšavý (bývalý psycholog SOS DV Chvalčov), pí Lenka Pelánková (pracovnice brněnské kanceláře, člověk zcela oddaný vesničkám).
3. **Koordinátorka matek**, která se sice velice zodpovědně věnuje práci s kandidátkami na maminky a získávání nových kandidátek, ale hrubě zanedbává práci s námi, už fungujícími matkami. Předem k nám přistupuje jako k těm, co „už zase dělají problémy,..“ Bagatelizuje naše starosti, přehlíží je, často raději přijme vysvětlení ředitelů vesniček, což je pro ni jednodušší. Neboť argumenty ředitelů jsou pro ni přijatelnější než naše.
4. **Ředitelé vesniček v Doubí a ve Chvalčově**. Oba ředitelé převzali způsob direktivního řízení z národní kanceláře. Z jejich strany opravdu necítíme ochotu nám cokoliv usnadnit nebo nám nabídnout pomoc při výchově dětí.
Např. u ředitele v Doubí nám chybí empatie, vstřícnost, citlivý a lidský přístup, schopnost týmové práce, respektování partnera při práci. Pan ředitel nezvládá svoji funkci, zabývá se spíše byrokracií, vyplňováním formulářů a tabulek. Z dětí se stali „klienti“. Záměrně se vyhýbá komunikaci s matkami a jedná z pozice nadřazeného.
Nemá náhled do rodin, ani se o děti nezajímá, což větší děti samy potvrzují. Nepracuje s individuálními plány dětí, které by měly být pomocným materiálem při rozvíjení dětí a které maminky zpracovaly již před rokem. Věnuje se především malým dětem, kde je samozřejmě oblíben, neboť se dají tyto děti lehce ovlivnit. on je ten hodný strejda který nabízí zábavu, a my matky ale řešíme jejich problémy ve škole a doma. Je to účelové jednání. Větší děti a jejich problémy jsou podle pana ředitele důsledkem špatné výchovy. Tyto problémy pak chce raději řešit umístěním dítěte v diagnostickém ústavu než v rámci vesničky.
Neboť zvládnout problémové dítě, to je důkaz profesionality a skutečného zájmu. Navíc děti, kterým je nad patnáct let, cítí nezáměr ze strany pana ředitele. Přistupuje k dětem ze své subjektivní zkušenosti. Co je ale velice vážné, je účelová manipulace s dětmi, kde je část akcí dělána na efekt a ne v zájmu dětí. Náš zájem by měl být veden na rozvoj kreativity, tvořivosti dětí, rozvoj jejich názoru a aktivity. My dospělí bychom je měli provázet,

radit a ne jim diktovat. Tímto jednáním narušujeme jejich přirozenost, rozvoj osobnosti a samostatnost.

5. **My samy matky.** Jsme si vědomy částečné odpovědnosti za problémy v komunikaci i z naší strany. Dostaly jsme se do takové situace, kdy už nedokážeme činit další vstřícné kroky. A jsme si také vědomy toho, že nad stávajícími problémy jsme ztratily schopnost nadhledu a jednáme pod vlivem emocí.

Kdo je tedy konkrétně za současný stav ve Sdružení SOS DV zodpovědný? Jsou to tito lidé:

- **předsedkyně předsednictva JUDr. Jindřiška Kubíková**
- **národní ředitelka pí Lenka Pospíchalová**
- **koordinátorka matek PhDr. Jarmila Hubičková**
- **ředitel vesničky v Doubí Mgr. Petr Zmuda**
- **ředitel vesničky ve Chvalčově Mgr. Cyril Maliňák**

Řešení této situace nevidíme v odchodu unavených maminek s dětmi, nýbrž v odchodu těch pracovníků, kteří jsou za tento stav zodpovědní.

My, maminky, věříme filozofii SOS dětských vesniček, tato činnost má smysl, je to stále dobrá šance pro děti hledající domov rodinu, mámu. Jsme už však z této situace velice unavené, rády bychom vychovávaly nám svěřené děti v klidu a pohodě. Tohoto nemůžeme dosáhnout samy, ale jen za pomoci a podpory odborníků, kteří nás budou vnímat jako partnery, navíc partnery s daleko větší zodpovědností a závazkem vůči dětem než kdokoliv z personálu. Kteří budou přijímat i náš názor, vážit si naší práce, stejně jako my bychom si rády vážily práce jejich.

Chceme kvalitu práce, skutečný zájem a profesionalitu. Společně snad takto vychováme děti schopné začlenit se do společnosti, zvládnout svoji profesi, dokázat se o sebe postarat, založit rodinu a nemyslet jen na sebe. Nejsou to fráze, jsme si vědomy toho, že v případě některých dětí se to nepodaří, důležité ale je, aby základem jejich budoucího života bylo hezky prožité dětství.,

Děkuji Vám jménem všech maminek za pozornost.

V Praze dne 31. května 2003

„Maminky z SoS DV Doubí tímto stvrzující svůj souhlas se zněním tohoto dopisu:“

*Gíba|ová V|adimíra, Hakenová Hana, Chytková Helena,
Paříková Jarmila, Poláchová Renata, Smělá Mária, Toušová
Martina*

„Souhlasíme s přiloženým dopisem“, Chvalčov 28.5.2003 :

*Kaplanová Helena, Petrečková Jana, Nešporová Ludmila,
Faicová Jana, Holá Jana, Fraňková Naděžda, Janušová Jana,*

Příloha č. 2:

Přípravný kurz 2007-2008

Přípravný kurz

Přípravný kurz pro budoucí SOS matky pěstounky má 2 části – letní a podzimní. V červnu probíhají pro vybrané ženy 2 víkendy, tzv. psychosociální výcvik. Oba víkendy jsou na sebezkušenostní úrovni a slouží k vyjasnění si vztahů s původní rodinou, zarámování předešlých partnerských vztahů či manželství a také ke změně sociálních rolí. Oba víkendy vedou akreditovaní a zkušení psychoterapeuti a celková časová dotace psychosociálního výcviku je 40 hodin. Podzimní část přípravného kurzu je přímou přípravou na výkon pěstounské péče. V roce 2007 začala 1.10. a skončí v lednu 2008. Účastnice se nazývají kandidátky a stávají se zaměstnankyněmi Sdružení. Jejich úkolem je studovat, účastnit se a aktivně se zapojovat do všech aktivit kurzu, ale především si v sobě ujasňovat, zda volba životní cesty coby matky pěstounky je pro ně ta správná. Časová dotace podzimní části přípravného kurzu je 170 hodin teorie, 60 hodin praxe v dětských domovech a kojeneckých ústavech a 240 hodin praxe v SOS dětské vesničce.

V rámci teoretické přípravy je věnována pozornost následujícím tématům: Zdravověda a dětské nemoci (30 hod.), Vývojová psychologie a práce s biologickou rodinou dítěte (24 hod.), Kapitoly z patopsychologie dítěte – psychická deprivace, specifické poruchy učení a jejich náprava, aj. (36 hod.), Práce se stresem, zátěží a s vlastními potřebami (21 hod.), Komunikace a konflikt (15 hod.), Drogová problematika (8 hod.), Sexualita (4 hod.), Práce s romským etnikem (4 hod.), Náhradní rodinná péče a sociálně právní ochrana dítěte (8 hod.) a Informace o náplni Sdružení SOS dětských vesniček a práce SOS matky (20 hod.).

Praxe v dětských domovech a kojeneckých ústavech má podobu výpomoci vychovatelkám v daných zařízeních (jedna kandidátka je po celou dobu praxe v jednom zařízení).

Praxe v SOS vesničkách má charakter tzv. tetování – kandidátka působí po zaučení v jedné rodině jako rodinná asistentka („teta“) a zastupuje matku v době její nepřítomnosti. V průběhu této praxe dostává k sobě zkušenou matku pěstounku a je také vedena ředitelem / ředitelkou vesničky.

Příloha č. 3:

**„1.SOS model náhradní rodinné péče o dítě
vymezuje rámec naší práce“,**

ukázka z Manuálu SOS dětských vesniček,
„Naplnění standardů SOS dětských vesniček
v praxi“

1.SOS model náhradní rodinné péče o dítě

vymezuje rámec naší práce

Děti dostávají příležitost vyrůstat v láskyplném a bezpečném rodinném prostředí a možnost navazovat dlouhodobé vztahy. SOS matka pěstounka vytváří příznivou rodinnou atmosféru, kde si děti osvojují zásady soužití a získávají pocit spoluodpovědnosti. Vede rodinu podle požadavků profesionální péče o dítě a dostává se jí požadované podpory od ředitele vesničky a ostatních spolupracovníků tak, aby byly uspokojovány potřeby dětí a respektována jejich práva.

(Standard)

„SOS Dětské Vesničky učinily prostou myšlenku základem celého svého výchovného úsilí. Vyrostly z předpokladu, že žádné dítě nemůže žít bez rodiny, že dítě potřebuje rodinu, aby mohlo rozvinout a projevit své mentální a duševní schopnosti.“

-Hermann Gmeiner-

Děti, kterým bylo odepřeno pečující rodinné prostředí a které vyžadují dlouhodobou péči dostávají příležitost stát se součástí SOS rodiny. V této rodině je jim poskytnuta ochrana a jsou zabezpečeny jejich potřeby. Děti vyrůstají v rodinách jako bratři a sestry, jednotliví členové o sebe pečují, naslouchají si a učí se jeden od druhého.

SOS model rodinné péče je postaven na čtyřech principech SOS dětských vesniček, které definují, jak je SOS dětská vesnička spolu s rodinami formulována a jak funguje. V SOS rodině mají děti jednoho stabilního rodiče – jejich SOS matku-pěstounku, která respektuje rodinný původ dítěte a vychází z něj. Když děti kráčí svým životem, ať už v SOS rodině, v komunitě mládeže nebo v nezávislém životě dospělého jedince, vždy zůstávají ve spojení se svou původní SOS rodinou. Toto stabilní pouto je tím, co definuje model péče o dítě.

Povinnosti

- a) **SOS matka pěstounka:** SOS matka pěstounka je ústřední postavou rodiny a je přímo zodpovědná za ovlivňování vývoje každého dítěte svěřeného do její péče. Jako vůdčí osobnost rodiny nese zodpovědnost za každodenní rozhodování a zapojuje děti do rozhodování podle stupně vyspělosti.
- b) **Pomocný personál:** Všichni spolupracovníci respektují individuální povahu každé SOS rodiny a poskytují svou podporu podle potřeb a požadavků každé rodiny. Každý spolupracovník je oddaný péči o děti, propaguje poslání a hodnoty organizace a přispívá k celkovému rozvoji SOS dětské vesničky.
- c) **Ředitel vesničky:** Ředitel vesničky vede a dbá na rozvoj silných SOS rodin, a tím realizuje SOS model náhradní rodinné péče v praxi.
- d) **Národní ředitel:** zajišťuje nezbytný výcvik a orientaci ředitelů vesniček pravidelným poskytováním pomoci a hodnocením jejich práce, a zároveň tak vytváří potřebné zdroje pro úspěšnou realizaci rodinného modelu péče o dítě v rámci organizace SOS.

Směrnice

1. **SOS model péče o dítě je určen těm dětem, které potřebují dlouhodobou péči:** Pouze těm dětem, které potřebují nový domov v trvalém rodinném prostředí je nabídnuto místo v SOS rodině. Děti vyrůstají v SOS rodině dokud nedospějí do stádia, kdy jsou schopny vést vlastní nezávislý život, ale i poté udržují citové vazby na svou SOS matku-pěstounku, bratry a sestry. Tyto vazby vytvářejí podpůrnou síť těsných kontaktů, která je zárukou celoživotní péče, podpory a pomoci.
2. **SOS matka-pěstounka je zodpovědná za svou SOS rodinu:** SOS matka-pěstounka je zodpovědná za ovlivňování vývoje dětí v SOS rodině, včetně jejich zdravotní péče, vzdělání a výběru profese. Nezávisle řídí domácnost.
3. **SOS rodina se sestává ze sedmi, maximálně deseti dětí, které žijí jako bratři a sestry spolu s SOS matkou-pěstounkou v rodinném domě:** Tímto způsobem může co nejvíce dětí těžit z kvality péče poskytované SOS rodinou. Děvčata a chlapci různého věku žijí společně, pokrevní bratři a sestry bývají vždy umístěni v jedné SOS rodině. Každé národní sdružení určuje přesný počet dětí v rodině v tomto rozmezí.
4. **SOS rodiny jsou seskupeny tak, aby společně tvořily vesničku:** SOS rodiny žijí blízko sebe, aby se mohly dělit o své zkušenosti a vzájemně se podporovat. V rámci vesničky je vytvářeno prostředí vzájemné podpory a je podporována myšlenka sounáležitosti. To je především důležité pro děti přicházející z problematického zázemí, které vyžadují speciální péči při překonávání traumatických životních zkušeností. Nové SOS dětské vesničky se mohou sestávat maximálně z patnácti SOS rodin, přičemž dvanáct je považováno za ideální počet.
5. **SOS matka-pěstounka respektuje původ dítěte:** Je respektováno a rozvíjeno kulturní a náboženské rodinné zázemí. Osobní vztahy a kontakty s biologickými rodiči jsou udržovány na pravidelné bázi, pokud je to v zájmu dítěte. Pracovník, který má na starost oblast rozvoje osobnosti dítěte, SOS matku-pěstounku podporuje a zodpovídá za splnění všech nutných administrativních a právních požadavků.
6. **SOS matka-pěstounka naslouchá názorům dítěte a respektuje je:** Je brán ohled na jejich stanoviska a názory a zároveň jsou děti vybízeny k rozvoji vlastních dovedností a schopností. Dostává se jim v SOS rodině dostatek vhodných příležitostí k účasti na rozhodovacích procesech, které se jich dotýkají, například v oblasti plánování rozvoje osobnosti dítěte.
7. **Každá SOS rodina je součástí obce:** Je podporováno zapojení rodin SOS do místního společenství. Pokud toto společenství nabízí určité služby, upřednostňujeme je za předpokladu, že je zaručena jejich nezbytná kvalita. V každém ohledu se SOS vesnička a jednotlivé rodiny snaží zapojit do života okolní obce.
8. **Rodinám SOS jsou nabízeny odborné pomocné služby uvnitř SOS dětské**

vesničky: Pomocný personál má za úkol poskytovat podpůrné služby rodinám podle potřeb SOS matek-pěstounek a jejich dětí. Nezbytnou součástí každé vesničky jsou především programy zaměřené na rozvoj dětí a mládeže, jejichž účelem je také rozvíjet vlastní zodpovědnost a vytvářet silné vazby na místní komunitu. Při nabízení pomocných služeb matce SOS spolupracovníci vždy respektují její ústřední postavení v rodině, jednají s ní citlivě a formou poradenství. Ředitel vesničky koordinuje tyto služby a zajišťuje jejich kvalitu.

- 9. Rodinný model péče o dítě SOS dětských vesniček je rozvíjen v souladu s Úmluvou o právech dítěte Organizace spojených národů:** Práva dětí jsou důležitým tématem diskusí, výzkumu, plánování a hodnocení, i kritériem dalšího rozvoje SOS modelu dlouhodobé rodinné péče o dítě. V rámci našeho modelu péče o dítě naši pracovníci dítě chrání před všemi formami špatného zacházení a zneužívání.

Jak postupovat: Podrobný výklad směrnic

a) SOS model péče o dítě je určen těm dětem, které potřebují dlouhodobou péči

- Každé národní sdružení určuje horní věkový limit pro mladého člověka buď v SOS zařízení ubytovaného nebo pobírajícího finanční podporu. Mladí lidé často odchází z péče organizace ve věku 21 let, ale v některých případech pokračují v čerpání podpory po dobu dalších studií, nebo při rozjezdu vlastní podnikatelské činnosti, až do věku 23 let, ve výjimečných případech až do 26 let.
- Když děti vyrostou a nakonec odejdou z péče vesničky, jsou plánována pravidelná setkání a vytvářejí se další příležitosti umožňující formální i neformální setkávání. Pravidelné sledování dalšího vývoje dospělého člověka umožňuje zachování rodinných vazeb, a zároveň slouží jako podklady pro zkoumání SOS modelu náhradní rodinné péče o dítě.

b) SOS matka-pěstounka je zodpovědná za svou SOS rodinu

- SOS matka-pěstounka představuje pro dítě trvalý záchytný bod a nese zodpovědnost za vedení rozhodovacího procesu po dobu pobytu dítěte v rodinném domě, nebo jiných zařízeních SOS.
- Každá SOS matka-pěstounka obecně posuzuje potřeby dítěte ve své rodině a zodpovídá za příjem potřebného odborného servisu. V tom ji podporuje ředitel vesničky, který koordinuje účast odborníků z vesničky i mimo ni.
- Zkušenosti a výsledky výzkumu ukazují, že pro zdravý vývoj dítěte je potřeba alespoň jednoho dlouhodobého vztahu, na který může spoléhat. Pokud je toto dosaženo, pak není velký rozdíl v kvalitě mezi jednotlivými formami modelu dlouhodobé náhradní rodinné péče, ať už se pracuje s páry, svobodnými matkami, nebo svobodnými muži. SOS model náhradní rodinné péče o dítě, tak jak jej definoval Hermann Gmeiner, spoléhá na skutečnost, že mnoho žen po celém světě, které přitahuje role matky a možnost dlouhodobé péče o dítě. Tato koncepce navíc dává ženám možnost rozvíjet své dovednosti.

c) SOS rodiny jsou seskupeny tak, aby společně tvořily vesničku

- SOS matky-pěstounky se pravidelně setkávají, aby diskutovaly o otázkách společného zájmu, včetně zkušeností s péčí o dítě; otázkách bydlení, spojených se spolužitím ve vesničce; námětech na upevnění svých rodin a způsobech jak

rozvinout oboustrannou interakci s okolní obcí. SOS matky-pěstounky mezi sebou budují vztah vzájemné podpory, přijímají vzájemně rady, a pokud si to přejí, dělí se také o své osobní problémy.

- V průběhu vzájemné interakce SOS rodin se vytváří pocit sounáležitosti a hrdosti, který jim dodává pocit sebevědomí, nezbytný k tomu aby byly součástí společnosti. SOS rodiny se vzájemně podporují v překonávání hranic vesničky a v účasti na životě společnosti.
- Pracovníci vesničky aktivně vytváří podpůrné prostředí, jsou tvořiví při hledání možností podpory SOS rodinám dle daných potřeb. Tyto služby mohou být efektivně poskytovány maximálně 15 rodinám a měli bychom se snažit o to, aby celá organizace vesničky zůstávala co možná nejmenší a co možná nejosobnější.

d) SOS matka-pěstounka respektuje původ dítěte

- Pokud nemá dítě žádný kontakt se svou biologickou rodinou a je odtrženo od svých kořenů, pak je úkolem pracovníků, kteří mají na starost rozvoj dítěte, aby mu pomohli při znovunavázání kontaktů.
- Děti by měly mít k dispozici základní informace týkající se místa pobytu členů rodiny, za předpokladu, že tyto informace nebudou na újmu jejich celkového blaha.
- SOS matka-pěstounka se podle možností snaží o zajištění toho, aby každé dítě žilo v souladu s jeho původní kulturou a vyznáním. To může zahrnovat podporu jazyka a zajištění styku se členy jeho kulturní nebo náboženské skupiny. Kulturní zvyklosti, které mohou mít negativní vliv na blaho a zdraví dítěte by neměly být dodržovány */pozn. doslovná citace s vynechání hrubky „neměli“/Týká se to například praktik, majících za následek trvalé poškození pohlavních orgánů dívek.*

e) Rodinný model péče o dítě SOS dětských vesniček je rozvíjen v souladu s Úmluvou o právech dítěte Organizace spojených národů

- Když se objeví zprávy o tělesném nebo duševním násilí na dětech, újmě na zdraví nebo hrubém zacházení, zanedbávání nebo zneužívání dítěte v SOS dětské vesničce, musí ředitel okamžitě podniknout potřebné kroky k ochraně dítěte. Každá vesnička by měla vypracovat jasný postup toho, jak odpovídajícím způsobem reagovat na takovéto situace.
- V každé vesničce hraje dodržování práv dítěte důležitou roli v procesu plánování i hodnocení její činnosti. Hodnocení je součástí každoročního plánovacího procesu a jeho úkolem je zajistit dodržování práv dítěte ze strany vesničky a všech jejích zaměstnanců.

Příloha č. 4:

Schéma otázek „Vztahové zázemí dítěte v
zařízení typu SOS vesničky“

VZTAHOVÉ ZÁZEMÍ DÍTĚTE V V SOS VESNIČCE

- 1) **Základní údaje o respondentovi:** pohlaví, věk, vzdělání, délka pracovního poměru v SOS DV, předchozí pracovní zkušenosti v oboru.
- 2) **Proč jste se rozhodl/a pro práci v SOS DV?**
- 3) **Jaké o SOS DV jste měl/a informace a očekávání před nástupem do pracovního poměru?**
- 4) **Jaký máte vliv na vztahové zázemí dítěte?** (Jaká je vaše úloha/role v SOS DV/ Komunitě?)
- 5) **S jakými problémy jste se již při své práci setkal/a?**
- 6) **Jakými způsoby hledáte cestu k dítěti?** (Mám na mysli otázku důvěry při zvládání obtížných situací v životě dítěte - účast dítěte, adaptační proces, životní etapy, sebepojetí, krize, selhání, vnější vlivy společnosti.)
- 7) **Jak chcete zvládat obtíže s identitou dítěte vzhledem**
 - 7a) k počtu dětí v „rodině“,
 - 7b) k identitě, identitě Roma...identitě „vesničkového“ dítěte?
- 8) **Jaké jsou Vaše způsoby práce s biologickou rodinou?**
- 9) **Popište mi, prosím, Váš přístup k pěstounovi.** (Podpůrné otázky: důvěra a respekt...způsoby společné práce...zmocnění, provázení, vyjasnění vzájemných rolí...profesionální práce jako intervence do náhradních „rodin“.(možná „Co víte o pěstunech a pěstounkách, kteří v minulosti úspěšně prošli SOS DV, opustili SOS DV?“- dosud tabuizovaná oblast na úkor předkládání vlastních úspěchů Sdružení)
- 10) **Jaká je Vaše role při vzájemných kontaktech dětí, pěstounů a původní rodiny?**
- 11) **Jaký máte názor na prostředí SOS DV?** (Co je nutno změnit a co zachovat? Napadá vás jiná alternativa?)
- 12) **Kdybyste mohl/a vytvořit ideální SOS vesničku snů, jak by podle Vás vypadala?**
- 13) **Jak je ve Vaší práci zajištěna zpětná vazba při komunikaci s nadřízenými? Je Vaše práce supervidována?** (Pokud ano, jak?)
 - 13 + A: Jak se díváte na plán přijímat páry?
 - 13 + B: Mohl/a byste ohodnotit vztahy a komunikaci s mezinárodním ústředím SOS KDI. (postoj +; 0; -, vliv na práci,...Jste hrdí, že jste členem? apod.)
- 14) **Ještě než se rozloučíme, dovolu mi otázku na závěr. Kdy jste měl/a pocit, že jste opravdu pomohl/a?**